

SURMA'S
UKRAINIAN SHOP
11 E. 7 ST. - NEW YORK
(212) 477-0729

\$1 - 0

Передрук застережений.

ВОЛОДИМИР СИРОТЕНКО

ТЕРНОВИЙ ВІНОК

або

ЖЕРТВИ ЦАРИЗМА

ДРАМА НА 4 ДІЇ.

Ціна 50 центів.

Нью Йорк — New York

1918

ЛННБ України ім.В.Стефаніка



00402888 (U)

81

Д

Передрук застережений.

ВОЛОДИМИР СИРОТЕНКО

ТЕРНОВИЙ ВІНОК

або

ЖЕРТВИ ЦАРИЗМА

ДРАМА НА 4 ДІЇ.

Ціна 50 центів.

Ню Йорк — New York

1918

II
82426

ДІЄВІ ОСОБИ:

— 0 —

Кузьма Тихонович Коросіренко, заможний горожанин

Палажка, його жінка

Сергій (студент), його син.

Уляна

його дочки.

Маряна

Савка, їх наймит.

Тарас Бездольний (поет), Улянин жених, а потім муж.

Кирило Сорокопуденко, Марянин муж.

Редактор.

Становий пристав.

Стражник.

Адвокат.

Художник.

1-й чоловік.

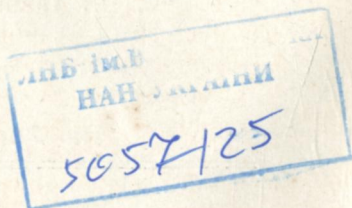
2-й чоловік.

3-й чоловік.

4-й чоловік.

Робочі люди і поліція.

Дієть ся в маленькому українському місточку.



ХАРАКТЕРИЗАЦІЯ.

Кузьма. Чолівік літ 50, пузатий, носить панський костюм, не лисий, має куш бороди з переду а виски на чисто виголені.

Палажка. Жінщина літ 45, повна тілом, носить квітчасту кофту, чорну юбку (спідницю).

Уляна і Маряна. В першій дії молоді дівчата, носять або однакові платя (сині чи коричневі) або білі блузки і коричневі юбки. В інших діях вдягнені відповідно до обставин свого житя.

Сергій. Парубок літ 20. Носить узькі чорні брюки (штани), синю косоворотку (сорочку), підперезану тонким шнурком з кутасами і фуражку (картуз). Має невеличкі уса.

Кирило. Чоловік літ 25, носить тужурку, чорні брюки, чоботи на бутилках (з круглими і твердими холявями), має чорні уса опущені в низ.

Тарас. Чоловік літ 25, блондин, носить панський костюм, лиш замість глаженого ковніра і керватки видно просту сорочку з вишитим ковніром. В четвертій дії він виходить блідий і оброслий бородою.

Савка. Дід літ сімдесят, ще при добрім здоровю, носить білу сільську сорочку, білі штани і постоли.

Редактор і Адвокат. Обидва літ під 45, лисі, пузаті і вдягнені в гарні панські костюми; обидва мають невеличкі загойстрені борідкі.

Художник. Носить шовкову кримоного цвіту косоворотку, решта вся подібна до того, що носить Сергій. Має невеличку загойстрену бороду, закручені в гору уса і великі кучери на голові.

Пристав. Чоловік літ 35 з гарною бородою, носить форму похожу на форму російського піхотноного офіцера: сірий мундір і брюки. Краї рукавів і ков-

нір обшиті галуном (золотою стяжкою), погони золоті, по швам брюк і по краях усього мундіра — червоні пасики, чоботи з твердими холявами, шпори, шабля, кабур з револьвером; сїрий картуз з кокардою. Підперезаний кожаним пасиком з мідною бляхою.

Стражник. Чоловік літ 30, усатий. Форма одєжи: чорний мундір і брюки. По швам брюк і по краях мундіра — червоні пасики, чоботи з втердими холявами, шпори, шабля, кабур з револьвером, низька шапка з довгою дугообразною мідною бляхою по перек, замість погонів — плетені червоні шнурки, підперезаний чорним пасиком з мідною бляхою, на грудях червоні шнурочки від свистка.

Робочі люди. Всї носять городські костюми, декотрі вдягнені подібно до Тараса; носять картузи і капелюхи. Між робочими людьми не повинно бути однообразія. Їх виходить на сцену найменше 15 осіб. Краще, як вийде ще більш.

Увага: Краще вибрати одєжу російського станового пристава і стражника з таким чоловіком, котрий знає на певно форму такої одєжи. Бо описати сї форми в коротці так детально і зрозуміло, щоби всї, ніколи її не бачивши, могли не зробити помилки, не можливо.

Присвячую дорогому рідному си-
нови Володимиру.

22.серпня 1918 р.

Володимир Сиротенко

ДІЯ ПЕРША.

Ява I.

Обстановка столової кімнати звичайного заможного горожанина. На середині кімнати — стіл, накритий білим настільником; на столі приготовлена холодна закуска, яблуки, груші, виноград; між иншим стоять пляшки з наливками; лежать лімони. Палажка стоїть біля мисника, витирає начине. Кузьма стоїть край стола, переливає наливку з пляшки в пляшку, смакує то ту, то другу. Як піднесеться завіса, на сцені — відповідна павза.

Кузьма. Як ти думаєш, стара, — що буде, як снить ся дощ і вітер?

Палажка. А на що тобі знати?

Кузьма. Бо я думаю, що дощ — погано, і вітер— погано; найкраще тоді, як снить ся місяць або сонце.

Палажка. А хіба я Бог, що ти мене питаєш?

Кузьма. От тобі й на!... На базарі тебе перекупки аж цілюють — така ти для них розумна гадалка, а от мені то нічого не кажеш.

Палажка. Дощ означає — сльози.

Кузьма. А вітер?

Палажка. Про вітер не знаю...

Кузьма. Як то так?

Палажка. Якого ти гаспіда від мене хочеш?

Кузьма (нервово). Ото трастя його матері з таким житем!... Нічого в неї не допитаєш ся... Тьфу, щоб ти пропала, нечиста сила!

Палажка. Краще ти згинь, стара собако! Мені зразу полекшалоб, якби ти здох...

Кузьма. Пізно вже!... Требаб було тоді на мене смерть кликати, коли з голоду пухла... Якби я на тобі не ожинив ся, тиб щей досі жидам сорочки прала.

Палажка. Брешеш, як цуцик! Якби я за тебе за муж не вийшла, тебеб уже давно злидні заїли.

Кузьма (сердито). Сто чортів твоїй матері, як хочеш ти знати! Хто купив дім? Хто придбав землю? Хто збудував олійницю, січкарню і цегельню? Хто розвів сад? От не люблю брехні! В очі бреше! І совісти хватає язик повернути... Щож я забув і нічого не памятаю?...

Палажка. Якби памятав, якогоб ти чорта так визь вірив ся? Правда очі коле?

Кузьма. Ти мене знову доведеш до того, що будеш ходити з підбитими очима. Ей-же Богу, доведеш!... Скоро в хату чужа людина прийде, а ти аж просиш ся на бійку.

Палажка. Яка холера тебе зачіпає?

Кузьма. Мовчи! А то так у зуби й заїду... Я брехні терпіти не буду.

Палажка. Якоїж брехні?

Кузьма. Якби я такої служби не мав, за якогоб чорта ми так розбогатіли? Можеб ти запряла чи заткала?

Палажка. А якби я не ходила та не просила та не підобрювалась, до кого треба, — хибаб тебе на таку службу прийняли?

Кузьма. О! Се то правда... Що правда, то не гріх... Але якби я на тій службі не крав ріжного добра, — хибаб ми з жалуваня могли так розжитись?

Палажка. А якби я не вмїла переховувати краденого, — хибаб ти довго там служив? Зразуб попав ся, як той кіт.

Кузьма. Ну, і се нехай буде правда...

Палажка. Якби ти мене слухав, — щей досі мав би ту службу, і ми могли би бути у десятеро багатші.

Кузьма. Правда твоя... От за се я тебе люблю. То-

ді можеб я і в тюрмі не сидів... Але й так не велика біда: гроші й господарство у нас зісталось. За дім я й тепер взяв би чотири тисячи.

Палажка. Через такого дурня увесь мій вік пропав... (плаче).

Кузьма. Чогож пропав?

Палажка. Якби ти мене слухав, ми булиб уже багаті на яких сто тисяч, жилиб у великім городі, у нас би гостювали знатні люди... А тепер ніхто путний до нас і не загляне.

Кузьма. От ей Богу, люблю тебе за таку правду!... Ну, коли наш розговор налагодив ся, то давай побалакаєм про Уляниного жениха... Сідай та розкажи мені — хто він і що він. Бо він у мене неначе кістка в горлі... Чогось я бою ся за Уляну, колиб її вік не пропав за таким пройдисьвітом... (сідає). Якеж його прізвище, що я й досі не знаю?

Палажка (сідає з другого кінця стола). Тарас Бездольний.

Кузьма. Бездольний? Ого!... У него якось усе шиворот на виворот... Має стерво долю, коли моя дочка за ним побиваєть ся.

Палажка. Та ще й як побиваєть ся, — жити без него не може.

Кузьма. Ото тільки його й спасає. А то яб уже давно його в потилицю вибив. Я таких женихів не люблю.

Палажка. Я його теж не люблю. Щось як почне розказувать та розмазувать про ту ріжну... тру... трулітику, то так і тягне, щоб нахаркати йому в пику.

Кузьма. Не трулітику, а по-лі-тику.

Палажка. Та нехай вона западець ся разом з ним! Учора тебе не було дома, а вони сиділи у твоїй кімнаті та цілувались... Я до них і присіла тай почала розказувати свій сон. А він сидить, як на цвяхах, а далі й каже: не вірте снам, бо вони нічогісінько не пророчать. Нема, каже, на сьвіті ні знахарів, ні русалок, і ніхто не може знати наперед, що з ним буде. Колиж люди з нають де-що наперед, то про те вони довідують ся через науку. В одну науку, каже, і треба

вірити... А далі як почав плести та городити, то одно другого не тримаєть ся: і про сонце, і про місяць... Ха-ха-ха!... Каже, що де-котрі зірки багато більші від нашої землі, що на зірках живуть люди і дерево росте... (обое регочуть). Я слухала, слухала, а далі бачу, що вже не витримаю, — так і нахаркаю йому межі очі тай вийшла.

Кузьма. Отак і я часом здержуюсь... І де та Уляна з ним знюхалась?

Палажка. Деб не знюхалась, та вже пропало.

Кузьма. Ет!... Не требаб було спішитись з тими заручинами... А все ти в тім винна: “Заручимо тай заручимо”! От тобі й заручили!... Чорт батька знає якого зятя знайшли. А Сорокопуденко був би для неї якраз хороша пара: хозяйський син, кіньми баришує. Старий Сорокопуденко давно казав, що хоче бути нашим родичом...

Палажка. Як хоче, то й буде. Щеж маємо одну дочку.

Кузьма. Ет!... (павза). Знаєш хоч чий він син?

Палажка. Та з наю вже... Бодай і не знати.

Кузьма. Чий же він? З вітки?

Палажка. Каже, що з Семенівки.

Кузьма. Є в нього батько чи мати?

Палажка. Нема.

Кузьма. А хтож у нього є?

Палажка. Нікого нема.

Кузьма. Сирота чи що?

Палажка. Тай не сирота.

Кузьма. Значить — байструк?!

Палажка. Як видно...

Кузьма. От тобі й на!... Зараз же вижену з хати, щоб і дух його тут не смердів!

Палажка. Не хвилюй ся... Чужі люди про те не знають.

Кузьма. Мало, що не знають! Я знаю! Я не хочу, щоб у мойй хаті були байструки! От маю сімю! Всякої погані сюди понаводили.

Палажка. Ти може справді що небудь ляпнеш?

Кузьма. А то щож? Дивитимусь? На тобі таке!..

Байструків ще тільки й не хватало... Чом же ти його не вигнала з хати першого дня?

Палажка. А хтож його знав? Думалось, що він путня людина... Навіть наша попадя казала, що хотілаб мати такого чоловіка за зятя. Єй же Богу, казала! Хоч він, каже, і не багатий, за те — розумна голова, добрий, начитаний. Вона казала, що якби не він, то син пана Малявки не скоро скінчивби свої школи; А то він, каже, його виучив. Хрест мене побий, казала!... А сам він щей досі учить ся.

Кузьма. Що з того, що учить ся? А деж його гроші? Наука йому гроший не дає.

Палажка. А люди його поважають. Він, кажуть, сам щось пише в книжках та газетах.

Кузьма. Баснописець, значить!... Усякі дурниці верзе.

Палажка. Я сама на свої уха чула, як наш учитель його хвалив — таланом називав.

Кузьма. Дурень дурня й хвалить. Бач, який мудрий!... Газету виписав для мене. Читайте, каже, просвічуйтесь. Молоко ще на губах не висохло, а вже береть ся мене учити. Ну, й діждав ся ж я на старість! То син учив, поки я носа йому втер, а тепер уже й байструки учать... Тьфу, тисяча чортів на їх голови!

Палажка. А ти краще мовчи та диш... Треба вже якось йому потакувать. Назад пізно: всі люди знають, що він Улянин жених. Якже його тепер вигнати? Хто тоді Уляну возьме замож? На все треба мати розум.

Кузьма. Та вже якось будемо терпіти...

Палажка. Мені здаеть ся, нам з весілем треба поспішатись... Не рівний час: поки що Уляна йому до вподоби, а далі, чого доброго, якусь иншу знайде... Тоді нам хоч очий на люди не показуй.

Кузьма (сідає). От аж тепер я бачу, що ти розумна. І я так думаю. Не варта відкладати весіля. Розумієть ся, — він голий, не має хати... Ну, то в такім разі ми йому дамо місце в своїм домі. Хай з Уляною живе в тих трох кімнатах. А їсти будемо за одним столом. Все рівнож Уляні треба дати яких пять тисяч приданого. А там може він і службу яку найде. Буде

з нами жити, то тоді ми його і повернемо на свій лад. Я його вимуштрую...

Палажка. Не знати тільки яку він собі службу шукатиме.

Кузьма. Таку, яку я захочу. Я думаю, йому до лица був би офіцерський чин.

Палажка. Я не хочу, щоб він був офіцером. Заберуть на війну тай забють.

Кузьма. Ну, то нехай буде становим приставом. Поліції на війну не беруть. Але то ж буде якийсь вигляд: одна форма чого стоїть!

Палажка. Чи ти при умі? Хиба у нас старого пристава не забили на улиці, як собаку?

Кузьма. По твоєму не буде.

Палажка. Буде.

Кузьма (сердито). Не буде, кажу! Ще ти мене не знаєш?

Палажка. А я таки в його спитаю, яку він службу хоче.

Кузьма. Так то він тобі й розкаже.

Палажка. То в Сергія спитаю.

Кузьма. А хиба Сергій з нає?

Палажка. А чомуж не знає? Він же з ним балакає що дня.

Кузьма. Ото ще синок! З рідним батьком балакати не хоче, а чорт знає з ким розбалакує. Скільки гроший я потратив на ті школи, а він бач як дякує! Все щось читає, все щось вичитує. А товариші його вже давно чини мають (павза). Про віщо він з ним балакає?

Палажка. А хто їх розбере? Часом про людей, а часом про коний.

Кузьма. Ну, то в таким разі він хоче бути кінським баришником. Нехай і так. Я й таку професію люблю. І якраз, слухай, добре випадає: обидві дочки могли би бути за кінськими баришниками. Можнаб було їх в один день і повінчати.

Палажка. Ти сьогодні з Тарасом побалакай на щот весіля.

Кузьма. Можеб ти побалакала? Бо як я з ним ба-

лакаю про такі річи, то у мене неначе коماشня поза шкурою лазить. Слова не можу знайти.

Палажка. Е, ні! Ти батько — тобі першому й говорити. Не починай зразу про весіле, бо то не гарно. Заходь з далека і по троху доведи як раз до кінця... Говори, як він говорить: почне Бог знає звітки, а кінчить якраз перед тобою.

Кузьма. Е, колиб я мав такий довгий язик!... От якби оце Сорокопуденко — з тим я говорю як з тобою. Ех, і добрий буде зять! (встав). Я з ним теж побалакаю (дивить ся в вікно). О! Вже йдуть!

Палажка. Далеко?

Кузьма. О, ще далеко. Прибери трохи, а то я замітив, що він любить чистоту. Давай сюди газету... Де газета? Ато ще подумає, що я її ніколи не читаю.

Палажка. Здаєть ся, я її на сьмітник викинула.

Кузьма. То на щож викинула? Прийде, а газети нема. А я бачу, що він того не любить.

Палажка. Я пійду пошукаю.

Кузьма. Пошукай та швидче. (Палажка виходить).

Кузьма (сам). От муштрує, каторжний син!... Газету виписав для мене, якихось книжок понаносив. Читайте, каже, цікавесь. А мені ті книжки потрібні, як на лобі болячка... І требаж було мені похвастатись на свою голову, що я вмю читати! Неначе якийсь дідько за язик потягнув. Всякий дурень сидить та пише, а ти після його читай...

Ява II.

(Входить Палажка без газети).

Кузьма. Де та газета?

Палажка. Та нехай їй трастя! Якась свиня тягає її по городу. Я нею горщик витерла, то вона салом пахне.

Кузьма. Ну, щож мені з тобою робити?

Палажка. Чого розходив ся? Савка погнав ся за свинею. Як відніме, то зараз принесе.

Кузьма. Ти все мені на капость робиш! Нащож було витирати горщик? Якже я таку брудну газету покладу на стіл?

Палажка. Не велика потреба. Обійдеть ся й без неї.

Кузьма. Ти хочеш, щоб я дурнем зістав ся чи що?

Ява III.

(Входить Савка).

Савка (бережно несе зім'яту газету). От проклята свиня! Хоч і порісна, а прудка, як коза. (вертаєть ся і причиняє двері). Насилу відібрав... Де покласти?

Кузьма. Зїж її тепер!

Савка (зобіжено). Хиба у вас хліба сьвятого нема, що кажите їсти папір?

Кузьма. А на щож мені здалась зім'ята газета?

Савка. Та хиба я її зім'яв? Свиня зім'яла. Я зробив те, що мені велено... Набігав ся, як той пес, а все рівно не догодив.

Кузьма. Не давай волі язика! Пошов вон!

Савка. Як вон, то й вон. (іде).

Кузьма. Маєш яку роботу, чи спиш на сніні?

Савка (став). Та я маю багато роботи: треба дров наносити, води натягати...

Кузьма. Ну, то йди.

Савка. Сїна наскубти...

Кузьма. Іди бо вже!

Савка. Телят напоїти...

Кузьма. Ждеш, поки в пику заїду?

Савка (чухає потилицю). Ще щось маю робити та вже забув... (виходить).

Кузьма. Може яка давня газета завалялась?

Палажка. Здаєть ся в коморі я бачила... (виходить).

Кузьма (сам). Грім би його вбив з такими видумками!... Треба ще й руки помити. (іде в кухню).

Ява IV.

(Палажка вносить газету).

Палажка. Слава Богу, є чим очи затулити. Ох, які є на сьвіті кручені люди!...

Ява V.

(Виходить Кузьма з ручником).

Кузьма. Поклади на стіл (втирає руки і дивиться в вікно). О! вже в дворі... (Метушить ся по хаті. Далі сідає за стіл, робить важну позу і ніби читає. За лаштунками чути регіт Уляни).

Ява VI.

(Входить Уляна, Маряна, Тарас і Сергій).

Тарас. Добрий день вам! (подає Кузьмі руку).

Кузьма. Здравствуйте! (притримує руку). Як краще сказати — “Добрий день” чи “Здравствуйте?”

Тарас. Кажіть, як хочете. (подає руку Палажці)
Як ваше здорове?

Палажка. Спасіби... Хвалити Бога, вибрикую.

Уляна. Ви десь довго ждете нас, бо ми трохи спізнались.

Кузьма. А я так зачитав ся, що не вгледів, як і време пролетіло.

Тарас. О! Газетка... Перечитали вже?

Кузьма. Та саме дочитую... Цікава річ!...

Палажка. Буде вже. Сідайте за стіл... Потім дочитаєш...

Кузьма (дає їй газету). Наж... Склади її гарненько та поклади у чистому місті (до Тараса). Сідайте, та перекусим що небудь, а то ви, певно, голодні. (Тарас, Уляна, Маряна і Сергій сідають за стіл. Палажка дещо подає на стіл).

Кузьма. А ти, Маряно, теж з ними була?

Маряна. З ними. (Зітхає).

Кузьма. Чого так засмутила ся? Не жури ся: і для тебе жениха знайдемо.

Маряна. Чогось голова болить.

Кузьма. Спитай у Сергія чого голова болить. От, Тарасе, щоби ви знали які в мене діти!... Як батько з ними хоче побалакати, то в них голова болить.

Уляна. От вигадали... Часом справді голова болить.

Кузьма. Не думайте за багато.

Тарас. Не від усяких думок голова болить.

Кузьма. Хе-хе-хе!... От добре, що ви так сказали. А тепер я вас запитаю: чи від таких думок, як ваші з Уляною, голова болить? (Уляна і Тарас засоромились). Чого засоромились? Річ природна... Я от тільки що з своєю господинею порадив ся, щоб сьогодні з вами побалакати на щот весіля... Чогож дальше ждять?

Палажка. Ти вже забув, що я тобі казала. Їж по переду, а потім говори... (Кузьма незаметно для других робить знак Палажці, щоб та не перечекала. Палажка ж йому киває, щоб він її слухав).

Кузьма. За їжою якось охватнійше говорити... Їжте, а я буду річ держати... (мнеть ся). Колись... як був я ще молодим... ну... і ... Значить.. той ... як його? У мене значить як то кажуть... Не було як то кажуть... О, дай Бог на память... Ну, як то кажуть...

Палажка. Щож там кажуть?

Кузьма. Ну, не було як то кажуть... Ну...

Палажка. От і почав нукати. — Кажи вже!

Кузьма. То говори ти.

Палажка. Говори вже, слухаєм.

Кузьма. Ну... і... Значить спізнав ся з тою... як їй?...

Палажка. Пийте по чарці — може язик розвяжуть ся.

Кузьма. А справді... Хильнім! Дай-но мені ручник або що. (Палажка подає ручник; він витирає лоб, наливає три чарки горілки, подає Тарасу і Сергію,

чокаєть ся з Тарасом). Ну, дай, Боже, як тільки він є на світі. Ви здаєть ся не вірите в Бога?

Тарас. У кожного своя воля, свій розум, свої переконання.

Кузьма. Ну, то дай, Боже! (пють).

Тарас. Ви не затрудняйтесь. Я знаю про віщо ви хочете говорити. Ви думаете, не знаючи моєї душі, що згодом я покину Уляну і сподобаю собі другу дівчину... А щоб так не сталось, Ви хочете поспішитись з весілем...

Кузьма. Єй Богу, правда!

Тарас. З своєї сторони я скажу одверто: я без Уляни і жити не можу. (Уляна тулить ся до Тараса). Але я мушу признатись, що я поки що дуже убогий. Мені тяжко буде заробляти на жите...

Кузьма. Об сім турбуватись не треба. У мене, хвалити Бога, достатки є. Уляні полагаєть ся пять тисяч приданого. Як будете обоє до мене добрі, то дам вам ще й більш... Не вжеж ви про придане й забули?

Тарас. Сказати правду, я ніколи про таке й не думав.

Кузьма. Е, якби усе робило ся так, як я хочу... Я думаю так: зробимо весіле на всю губу. Я вже гроший не пошкодую. А може зробимо зразу два весіля. Для Маряни я теж маю жениха... (Маряна тужливо дивить ся на його). І ви собі з Уляною живіть у сім домі. До вас може прийдуть товариші чи редактори, то ви їм і кажіть, що се ваш дім, ваше хозяйство, а при вас, мовляв, доживає віку і ваш тесть з тещою. Єй Богу, правда! Треба часом похвастатись... Ви в мене будете все рівно, що рідний син. От і все... Значить скоро ви з Уляною повинчаєтесь. (Тарас і Уляна тулять ся одно до другого). Чи так кажу?

Ява VII.

(Входить Савка).

Савка. Там, пане, якийсь дідько випустив жеребця, то допоможіть піймати.

Кузьма (з притворною ласкою). Нехай трохи побігає.

Савка. Якбиж він бігав, ато чужу стріху скубе.

Кузьма. А сам не можеш піймати?

Савка. Якби міг, то нащоб я вас кликав?

Кузьма. Зараз вийду.

Савка. Таки зараз і йдїть.

Кузьма. Іду.

Савка (нетерпяче). Та йдїть швидше!... Щоб ви менї зробили, якби я зараз не йшов?

Кузьма (глянувши сердито на Савку, до Тараса). Ну, то більш нічого... Ми, значить, умовились. Ходїм, Сергію, і ти допоможеш. (Сергій і Кузьма виходят, Савка за ними, Тарас дістає журнал і читає. Павза).

Палажка. Ви старому не вірте. Він такий, що сьогодні скаже одно, а завтра друге. Ох, якби ви знали, що то за кручений чоловік!... Не знати, чи довго ви з ним будете лагодить... Я вже з ним досить натерпіла ся. Прийде, бувало, до дому в ночі тай почне воювати. Побе горшки, вікна, дітям зуби повибиває. Сказатиб, що в п'янім виді, а тож ні: він ніколи до п'яна не напеть ся... Діти в школу ходили, а він, бувало, всі книжки повикидає, або сокірою порубає. Тепер вже не так воює, бо трохи постарів ся. А за чужими молодицями, бувало, бігав, як пес!

Уляна. Не розказуйте, мамо, такого.

Палажка. Чому не розказувать? Нехай чоловік знає наперед, щоб потім не дивувався. Одного разу в кущах я піймала його з сусідкою... Сїли собі на траві тай пють зубрівку... А вона все зуби скалить до мого чоловіка. Я тут їх і накрила... Ох, і показалаж я їй зубрівки!... Порвала на ній чисто всю одежу — геть аж до голого тіла!... А він поміж кущами втік, як цуцик... (втирає начине).

Ява VIII.

(Входить Кузьма і Сергій. Обидва мовчки сїдають. Палажка не знаючи, що вони в хаті, продовжає розказувати, не дивлячись на присутних).

Палажка. А одного разу... Се було як раз на тре-

тий тиждень після нашого шлюбу... У економа була наймичка... Сказатиб, що гарна, так ні!.. Руда і кирпата...

Кузьма. Що се ти — до стіни балакаєш чи що?

Палажка. Ох, моє лихо!

Кузьма. Хе-хе-хе!

Палажка. Тьфу, на тебе!

Кузьма. Годі вже, годі! Ато ще полаємось при чужому чоловіку. (До Тараса). Чи може вас можна вже звати своїм? Що се ви там читаете?

Тарас. Журнал. Дуже цікава стаття.

Кузьма. Ану, прочитайте в слух... люблю я такі річи.

Тарас. Я для вас ще одну книжку приніс, як хочете. Називаєть ся: “Сила і Матерія”. Знаменитий труд професора Бюхнера. (подає книжку). Дуже цікава.

Кузьма. А цензурою пропущена? (бере).

Тарас. Здаєть ся ні.

Кузьма (немов опарив руки). То нехай їй хрін!.. (кинув на стіл книжку).

Тарас. Часом є більше цікавості в тім, що заборонене.

Кузьма. Та я за матерією не дуже... Прочитайте що небудь із того журналу.

Уляна. Прочитай, Тарасе, свій вірш.

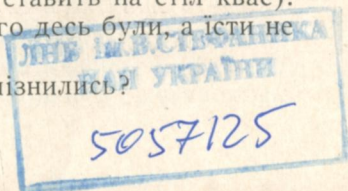
Кузьма. Ні, ні! Ту цікаву статю. (Перебирає лімони).

Тарас (читає). Камяна епоха. Здаєть ся, що в порівнянню з теперішними людьми, люди кам'яної епохи своїми грубими і звірськими поступками...

Кузьма (здивовано). Скажи ти на милость Божу! (Тарас замовк). Чи ви бачили таке диво? Лімона з хвостиком!... Зовсім як яблуко! Ось глянь, стара!... (до Тараса). Ну, ну, дочитуйте, а я полізу в льох та наберу квасу. (Уляна зігхає).

Палажка. Я вже набрала (ставить на стіл квас). Чом же нічого не їли? Так довго десь були, а їсти не хочете.

Кузьма. Чого бо ви так спізнались?



Тарас. Оратор довго говорив. А потім піднялись різні питання. Щоб і довше заятягнулось, якби не вмішалась поліція.

Уляна. Я так перелякалась, як тебе обступила поліція, — думала, що арестують.

Кузьма. Арестують?!

Тарас. За малим не арестували. Спасибі редактор заступив ся.

Уляна. А що то він шептав тобі на ухо?

Тарас. Радив не бути горячим, бо таких людей прохолоджують на Сибірі.

Кузьма. Така рахуба!... То може вас і в моїй хаті арестують?

Уляна. Та ні, вже всі розійшлись.

Кузьма. А в чім же ви там нашкодили?

Тарас. Не міг стерпіти такої неправди, такого глуму над бідними людьми. Колиб ті люди мовчали, а то ще й потакують на свою голову. Їх довбешкою бють по голові, а вони того й просять.

Кузьма. Яб вам не радив мішатись в такі діла. Яка з того користь?

Тарас. Як яка користь? Нащо ж ми учимось і мозолим свої голови, як не для того, щоб іти вперед?

Кузьма. Еє!..

Палажка. Я й забула! І ти, старий, не пригадав... Наша кума прислала письмо, хоче, щоби ви з Уляною поїхали до неї в гості, таки сьогодні вечером.

Уляна. Ох, лишенько! А ми сьогодні вечером маємо бути в театрі. Деж письмо? (Палажка подає). Уляна перечитує і дає Тарасу).

Кузьма. Без театру можна обійтись. А як до куми не поїхати, то вона розсердить ся.

Тарас. Ні, краще не пропустим театру. У нас такі річі бувають рідко. А до куми поїдемо завтра.

Кузьма. Що завтра, то не сьогодні... Кума розгніваєть ся. Вона вже й так вас не хвалить... Каже, що ви не можете бути інтелігентом. У неї з рук випала хусточка, а ви тільки подивились і не підняли... Хоч вона не стара, сама могла нагнутись, але так робити не

годить ся... Ви мені вибачте, що я ніби вас учу, бо ви ще, як видно, між інтелігентами не бували.

Палажка. Старий! На все є свій час.

Кузьма. А чомуж не тепер? У мене то болить, дуже болить!...

Уляна. Колись ваша покійна мати упали і не могли піднятись. А кума тільки подивилась і пішла далі. Хиба так краще робити? (Кузьма сердито на неї глянув).

Палажка. Краще кажіть як поступити з кумою?

Кузьма. Та вже, коли таке діло, то ти, Уляно, на пиши кумі письмо, гарненько від нас поклони ся і скажи, що не могли приїхати, бо письмо прийшло не в суботу, а в понеділок.

Уляна. Добре.

Палажка. Так найкраще.

Тарас. І ти, Уляно, годиш ся на таку неправду? Хибаж ми письма не читали? (Уляна засоромилась).

Кузьма. А якже по вашому зробити?

Тарас. Можемо післати телеграму, що сьогодні не будемо, бо не можемо, а будемо завтра.

Кузьма. Так добре, як я кажу.

Палажка. Ти чого вже почервонів? Нехай роблять, як знають; вони більш за тебе вчені.

Кузьма. Е, коли вже яйце та курку учить... (Палажка робить знак, щоб він замовк).

Тарас. Кривдити не треба. Я дивую ся, що ви Уляну, свою дитину, навчаєте говорити те, чого не було. Обманить вона куму, потім кума, а далі й мене... І я знати не буду, коли їй можна вірити.

Кузьма (зобіжено). То робить по своєму...

Тарас (встає). Я зараз вернусь. Ходім, Сергію, як хочеш. (Тарас і Сергій виходять. Павза).

Кузьма. Упертий проклятий, як осел.

Палажка. А ти вже й сваритись починаєш.

Кузьма. А якже його терпіти? Мій син уже в його літах, а він почав мене вчити.

Уляна. Бо він неправди не любить.

Кузьма. Не любить, а сам бреше. “Не можемо!” Що то значить: “Не можемо?” Хиба се правда? Ти,

Уляно, за його заступаєш ся, та я бачу, що ти сама себе топиш... Дивись, щоб потім не каялась. Не слухаєш свого батька — роби, як з наєш... Але як будеш жалкувати або гинути за собаку, — до мене не приходить. Тоді забудь, що є в тебе батько. Ні одної копійки не дам. Я для тебе буду мертвий...

Палажка. Я вже й не таке їй говорила, та все рівно, що до стіни.

Уляна. Не знаю я, чого ви хочете від мене або від Тараса. Що ви в нім бачите таке зле, страшне, нелюдяне? Придивіть ся краще до його, зрозумійте його широке, чесне серце, прочитайте його думи і ви тоді побачите, що Тарас є щирий і добрий чоловік. Ви повинні гордитись тим, що він віддав своє сьвяте, ні одною кривдою не захмарене серце, мені, вашій дочці, і гріє мене своєю горячою любовю. Ви повинні побожно благословити таку любов. Я Тарася люблю більше всього на сьвітї, і коли ви його зневажаєте, то краще застроміть мені ножа в серце!... (плаче).

Кузьма. Ого, як співаєш! Добреж він тебе вимуштрував, коли так!... Невжеж він у тебе дорожший, ніж я, твій батько?

Уляна. Коли хочете чути правду — дорожший.

Кузьма (сердито). То ти мене ставиш низше всякого байструка?

Уляна. В тім нема ріжницї, від кого і як він родив ся.

Кузьма. То ти мої пятьдесят років рівняєш до молокососа?! По твоєму ві нстарший за мене?!

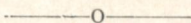
Уляна. Не так тому належить честь, хто довше прожив, як тому, хто не бруднить ні свого, ні чужого житя. Хоч ви мені й батько, але — коли на те пішло — я мушу сказати вам прямо в очи: ви не бачите і бачить не хочете, що Тарас за вас старший, що він вас опередив на тисячу років!...

Кузьма (осатанів). Я тебе, суко, як опереджу зараз, то ти кровю підпливеш!!! Свиня ти!!! (хоче вдарити).

Палажка (боронить). Сам ти свиня, потаскун чер-

вивий, собака кручена!... (Палажка, Уляна і Маряна плачуть).

(Завіса спадає).



ДІЯ ДРУГА.

Ява I.

(Кімната Тарасової квартири. Обстановка не богата. На середині кімнати стоїть круглий стіл. На стінах висять портрети українських та інших писателів. Троє дверей: одні напроти, що ведуть на двір, другі з лівого боку від публіки, що ведуть в кухню, а треті — праворуч від публіки — ведуть в другу кімнату. Біля стіни праворуч від публіки стоїть Тарасів письменний стіл з купою паперу та різних книжок. Тарас сидить за письменним столом лицем до публіки і пише. Як піднесеться завіса на сцені триває відповідна повза).

Тарас. Уляно!

Уляна (виходить з кухні) Мене кличеш?

Тарас. Що ти там робиш?

Уляна. Поставила самоварчик.

Тарас. Сядь біля мене. На моїй душі лежить якась невимовна туга, немов тяжкий камінь.

Уляна (сідає біля нього і гладить його по голові). Бідний мій Тарасе! Ти чогось марнієш... Може ти хорий? Що в тебе болить?

Тарас. Ні, я не хорий.

Уляна. Я боюсь, щоб ти не занедужав... Але ти не занедужаєш. Ти будеш жити довго — довго, — довше, ніж я, бо я не хочу бачити твою могилу... Ти, Тарасе, так тяжко не працюй. Деж таки? День у день, не розгинаючись, сидиш та пишеш аж до півночі, а в ранці, тільки що розплющиш очі, — знову за своє. Ти частійше виходь у садок, диш свіжим повітрям, відпочивай.

Тарас. Я, Уляно, люблю писати. Писане — мое свіже повітре, мій садок і мій відпочинок.

Уляна. А леж така безпереривна праця руйнує твоє здоровле, мучить тебе. Часом ти так тяжко задумуєш ся.

Тарас. Чим білш я, Уляно, думаю, тим яснійш уявляю собі сумну картину всесвітнього гною. Тоді мені здаєть ся, що я сиджу високо під небом і дивлюсь на землю з таким жахом, з яким дивить ся чоловік на хижих звірів, злізши на дерево, коли вони хочуть дістати свою жертву... А в низу підо мною чорніє земля і на землі, немов черви, ворущать ся півдикі люди... І бачу я хто що з них робить... Той, вино дорогее пючи, перегинає на своїх колінах тонкий і гнучкий стан женщины і без сорому відкриває її білосніжні груди... А той, валяючись у підніжжа природи безматеринської ласки землі і сонця, гине з голоду... Той, заплучивши червоні очи, виковує свою волю, підписуючи страшні укази, піднесені йому на мокрих, кривавих мечах... А той, закований в кайдани без правя, сам не може чути свого голоса... Той вимірковує розумом своїм ріжні винаходи, сохнучи і блідніючи без нормальної їжи і сну... А той, загарбавши ті чудові винаходи, гладить себе по череву і, сідячи на мягкому кріслі, стріляє чужим генієм в ріжні кінці сьвіта, а далі кидає винахіднику шматок жовтого золота. Громом лунає там регіт каварний, зливаючись з гордим криком пихи і гадиною сичить там судорожний шопіт інтриг... Зі всіх сторін землі несеть ся запах крови... Теплої, липкої крови... Колиж на землі посьвітліє, і коли над чистою землею, пахучою зеленою і сьвітлою піднеметь ся веснянее сонце?... О, як хочеть ся бачити всіх людей рівними, мрійливими, тихими!... Як хочеть ся притулювати до серця кожду рослину, кожду потвару, кожного маленького метелика!... Раю мій!...

Уляна (крізь сльози). Голубе мій!... Тарасе, утіхо моя, — я бачу сльози на твоїх очах...

Тарас. Я плачу від того, що радію... Скоро вже настане кінець неправді і неволі.

Уляна. Годі бо, мій соколе! Бідненький мій!... Дай мені утерти твої сльози своїм щирим поцілуєм... (цілує в очи).

Тарас. Уляно, друже мій! Якби ти знала, як ти мене втішаєш!... Без тебе я був би кругом самотній... Коли я пю твої горячі поцілунки, мені лекшає... Я п'янію від твоєї любови і, коли ти грієш мене своєю ласкою, мені здається, що я покидаю сей зрадливий світ і ніби на легких крилах лечу у ясні хмари і у хмарах без сну спочиваю...

Уляна. Соколику мій! Мое серце зросло ся на віки з твоїм, — наші серця разом тремтять і болять і радіють... Чи є ще на світі щось дорожше, чистіше, миліше, як тая любов, що паяє дві щасливі істоти в одну душу, в одну мрію, в одну непохитну силу?... (липне до його). Тепло як на серці!... Ох, як тепло, люблю!... (обоє зливають ся в довгий поцілуй).

Ява III.

(Входить Савка з кошиком в руках).

Савка (побачивши, що вони цілують ся, вертає на зад і за дверима тупає ногами). Кхе!.. Кхе!...

Уляна (відскакує) Ох, лишенько! Хтось іде...

Савка (входить). Добрий вечер вам!

Тарас. Доброго здоровля, діду!

Уляна. Добрий вечер!

Савка. Але й гарна сьогодні була погода! Аж хотіло ся помолодіти.

Уляна. Чого се ви до нас так несподівано?

Савка. А хіба до вас не можна зайти?

Тарас. Чому не можна? Ми дуже раді.

Уляна. Спасибі вам!

Савка. А то бачите так: мого пана та нема дома. От пані до мене і кажуть: Савко! Злізь на куряче сідало та піймай молодого когута. Я й піймав. А вони звязали йому ноги, поклали його в кошик тай кажуть: Віднеси до моєї дочки...

Уляна (бере кошик). О! Спасибі. (до Тараса): бачиш? мати таки нас не забувають.

Тарас. Скажіть їм, що ми їм щиро дякуєм.

Уляна. А деж батько, що нема дома?

Савка. У театрі.

Уляна. У театрі? Глянь! Се щось несподіване.

Тарас. Дивно й мені.

Савка. Се вже щось у третій раз пішли... Одного разу прийшли з театру і почали вас дуже погано лаяти. А далі підняли таку бійку в хаті, що аж кури закудкудакали.

Тарас. За щож вони мене лаяли?

Савка. За те, що ви з їх театри виробляєте.

Уляна. О, се вои певно ходили дивитись на твою комедію... Ха-ха-ха! Пізнали себе, немов у зеркалі.

Тарас. Дуже добре. Коли гріхи мучать, тоді вони учать.

Уляна. Але глянь, набрали ся якої охоти: в третій раз пішли.

Савка. А то, бачите, так: Кажуть, що в театрі люди плачуть; а мій пан люблять дивитись на чужі сльози, — от і ходят.

Тарас. Сядьте, дїду, чого ви стоїте?

Савка. А хіба мені можна сідати?

Тарас. А чомуж не можна?

Савка. Бо я наймит... Мое місце в хліві.

Тарас. Хлів для коний та овечок.

Савка. Такий, бачите, порядок...

Тарас (подає крісло). Сядьте.

Савка. Справді можно сідати?...

Тарас. Що се вам у голову прийшло?

Савка (сїдає). Добрий же ви чоловік, коли так. Мій пан зарубалиб мене сокирою за таку розкіш... Не дурно ви видумали про наймитів таку пісню... А леж і пісня! Що слово — то й правда. Добра у вас голова!.. Я до нашого учителя заходжу часом дров нарубати. Він мені за те платить і часом чарку горілки піднесе... От, одного разу він і каже: Савко! А чи ви чули пісню про наймитів, котру ваш молодий пан видумав? Ні — кажу — не чув. Тоді він узяв мене за

руку тай повів у школу... А там стоїть якийсь жолоб... Він сів коло його тай почав пальцями торкати палочки... Господи!... Щось як задзвонить, як забовкає, то у мене аж на серці похололо... А далі як почав співати про нашу наймитську долю... то у мене сльози тільки — кап!... кап!... (втирає рукавом сльози) прокляті сльози, якіж вони пекучі!...

Тарас. Не плачте, діду, ато аж у мене серце бо-
лить... Я так люблю всіх вас обижених і принижених
(цілує в голову Савку).

Савка (падає на коліна). Дайте я вас у ноги по-
цілую...

Тарас (підводить його). Діду!... Сивобородий
діду!... Не треба нікому бить поклонів. Всі ми люди,
всі рівні і всі однаково хочем жити.

Савка. Не сердьтесь на мене... в руки вас поці-
лую... (хоче цілувати руки).

Тарас (не дає). Перестаньте, діду, бути таким...
Чим же мої руки кращі, ніж ваші? Боріть ся, діду, за
за кращу долю, а рук нікому не цілуйте... Як вам за
вашу працю хто небудь їсти не дає, кажіть, щоб дав,
примушуйте його!.. А коли вас хто небудь зневажає,
станьте гордо і кажіть, щоб не сьмів!... Ви такий же
самий чоловік як і пан як і цар... Робіть так і навчай-
те других так робити... Коли всі люди стануть на сво-
ю оборону, вони мусять здобути собі кращу долю.

Савка. Колиб на сьвітї всі люди були такі добрі,
як ви.

Тарас. Чи ви, діду, любите пити горілку?

Савка. А хтож її не любить? Колиб тільки було
за що пити.

Тарас. А читати і писати вмієте?

Савка. Читати? Куди там!.. Не про нас писано...

Тарас. А чом не вмієте?

Савка. Бо.. не вчив ся.

Тарас. А чому не вчились? Хиба нема кому пока-
зати?

Савка. Та яж в школі не був.

Тарас. То, діду, не все... Я теж у школі не був і теж
ріс не в палатах.

Савка. Ну, то якже воно вийшло?

Тарас. А так вийшло, що я горілки з малку не пив, а купляв книжки і учив ся.

Савка. Ну, то може ваш батько був не п'яниця?

Тарас. А ваш пив?

Савка. О го-го! Доти пив, поки все не пропив. Ну, а звісно — який батько, такі й діти.

Тарас. Не варта горілку пити.

Савка. А щож по вашому пити?

Уляна. Закипить самоварчик, то я вас, дїду, чайом напою.

Савка. Добре! Я такий, що ні відчого не відмовлюсь.

Тарас. Від лихого треба відмовлятись. Люди через те й бідують, що не цурають ся лихого; через те вони й гниють, що, гниуч, сами себе не ратують.

Савка. Добре кажете, ей Богу добре!..

Уляна. Справді, Тарасе, вийди трохи на сьвіже повітре.

Тарас. Ну, дїду, гостуйте у нас.... (Виходить).

Савка. Люблю я з таким чоловіком побалакати.

Уляна. Заходьте до нас часто. Зараз де-що закусим, випемо чайку. У мене є для вас і чарка горілки.

Савка. О?.. Ну, то я зараз іду в кухню (іде).

Уляна. Славний дїді! Добрий та простий. Колись він носив мене на руках...

Ява IV.

(Входить Редактор, Адвокат, Сергій, за ними Тарас.)

Тарас. Мені вже, пане редакторе, надокучило бути тим шевцьом, котрому замовляють чоботи, дають мірку і наказують, аби чоботи були пошиті з такого ременю, щоб не мулили ноги.

Редактор. Так... Але так писати, як ви тепер пишете, се значить — копати на себе ранню могилу... (До Уляни.) Добрий вечер! Я вас і не примітив... (Ввічливо подає руку. Адвокат робить теж). Се, кажу, — риск. Я вповні вас розумію. Але ви ще моло-

дий і занадто горячий чоловік. Ви маєте множество неспокійних дум і зразу хечете пустити їх в нарід... А вам за се руки закують і сам нарід вас зрозуміє тільки після вашої смерти. Якаж з того користь? Як раз за багато вкусити, то другим разом нічого не дадуть.. Щоби принести яку небудь користь людям, ми, на- жаль, мусимо працювати нишком, бо ми живем під гнетом абсолютної монархії.

Тарас. Але як ми не будемо свобіднійш писати і говорити, колиж ми скинемо з себе той тягар? Так писати і так говорити, як було до сеї пори, то все рівно, що мовчати... Чиж ви хочете бути частиною під- гнившого шаблону?

Савка (з дверий). Самоварчик парує. (Уляна ви- ходить).

Редактор. Так... Але чом не відхилюватись від небезпеки? Є инший шлях до боротьби...

Тарас. Пора вже з ріжних сторін показати, які ми передові люди і наскільки ми завзяті борці за свобо- ду і щасте обездолених людей. Досить уже байдужо бродити в морі пролітої крови.

Сергій. Сьогодні, пане редакторе, вам випадає ска- зати горяче слово, бо збори будуть многолюдні. Лю- ди давно немов коросіном облиті. Пора підвести сір- ник — нехай запалають.

Тарас. Честь їм і слава. Для настрадавшого ся люду нема благородійного пориву, як порив до пра- вої боротьби.

Сергій. Я, Тарасе, хочу з тобою порадитись об одному секретному ділі. — Перепрошую вас. (Сер- гій і Тарас виходять.)

Редактор. Нічого, нічого...

Адвокат. Права боротьба!.. Хе - хе - хе!.. Ех, кри- куни, крикуни!.. Кричіть, але сильнійша рука здер- жить вас за язик як раз серед дороги!..

Редактор. Тсс!...

Ява V.

(Входить кілька людей.)

(Всі здоровкають ся, уклонившись, сідають.)

1-ий Чоловік. Страшно й подумати, що тепер робить ся по всіх усюдах...

Редактор. Що таке?

1-ий Чоловік. Водять арестованих тай водять...

2-ий Чоловік. Еге! Люди гортують ся то там, то там. Коли то вони зберуть ся до купи? А поліція не спить.

Редактор. Не треба падати духом: всіх випустимо на волю.

1-ий Чоловік. Аж серце болить, як дивитись на таке... Іде чоловік розхристаний, побитий, без шапки, а з обох боків стражники або козаки з голими шаблями... Думаеш собі: за що так із чоловіка знущають ся? Що він таке зробив? І водять їх тіж самі люди, котрим треба боротись за кращу долю...

Редактор. Політична боротьба се — найтяжша боротьба на землі... Бо політичний борець часто гине від тоїж руки, котрій він подає поміч.

Ява VI.

(Входять Сергій і Тарас, сідають.)

1-ий Чоловік. Се то правда. Я одного разу в селі роздавав проклямації. Щож би ви думали? Селяни з кілками в руках гнались за мною аж три верстви. Як би піймали — вимазалиб дьогтьом голову або там би мені й могила...

2-ий Чоловік. В тім то й горе, приїзджає який небудь чиновнок, збирає по селах сходки, викладає перед селянами ганебну неправду, а люди, нічого не знаючи, вірять.

2-ий Чоловік. Мусять вірити, коли нема кому сказати правду, щоб людям очи відкрити... Річ ясна: часом слухаєш — чоловік говорить, і так тебе перетяг-

не на свою сторону, що здаєть ся,—тільки те, що він каже, і є правдиве. Другий же чоловік починає говорити зовсім противне першому і ти знов переходиш на сторону другого чоловіка. Се значить, що чоловік любить жити чужим розумом... А в таким разі хто вміє балакати, хоч би й брехати, той завжди буде верховодом.

1-ий Чоловік. Не дивуйте ся селянам, але дивуйте ся городським робочим людям. Одного разу стоїть, розумієте, оратор перед робочими людьми, котрі працюють від сонця до сонця на користь других дармоїдів і каже: Не тактично з вашої сторони підняти забастовку, спиняти індустрію і всяке виробство, не по божому, каже, заздритись на чуже добро, котре комусь зістало ся від діда чи прадіда. А чи ви знаєте, що будуть робити капіталісти тоді, як ви будете грабувати їхні скарби? Всі люди мовчат, тільки дехто крикнув: Плакати будуть! Оратор усьміхнув ся. Ні, каже, дорогі братя, не будуть вони плакати. Вони заберуть свої капітали і переїдуть границю. Тоді фабрики, заводи і все те, що вас кормить, одягає і затулює від непогоди, перестане жити і ви всі тоді згниєте від голодної смерти. І щоб ви думали? Зі всіх сторін залунало: Згинемо! Згинемо!

Ява VII.

(Входить ще кілька людей, вклоняють ся і сідають.)

3-ий Чоловік (з увійшовших). Чогось ті жандарми так слідять за чоловіком, що нема куди дітись. Іду улицею, а жандарм на мене так подивив ся, немов копійку дав.

4-ий Чоловік (з увійшовших). Пасуть, добре пасуть... Ех і проклята натура в чоловіка! За той мізерний чин, за ті крадені гроші, за абияку власть, — чоловік душить живого чоловіка без жадного жалю і совісти. Кривду уквітчує славою, каже, що то добро, а правду топче ногами і каже, що він тим самим шукає правди.

Адвокат. Мені здаєть ся, що чоловіка збив з пантелику його розум. Бо з розумом чоловік зрозумів, що коли він відбере у другого їжу, або примусить його

го замість себе працювати, то йому буде легко житись. Через те від самого первобитства начала ся крадіж, бійка, рабство, нажива і злидні... Без розуму чоловік був би таким тихим і боязливим як кролик або серна... Чоловікови навіть ріг природа не дала, щоб не було чим колотись.

Тарас. Для тогож нам і треба добиватись, щоби розум чоловіка творив тільки добро і благо, щоби згинув кошмар безправя, і щоби благодатна земля була для кожного чоловіка тихим райом. Годі вже одним жиріти, а другим з голоду мерти. Нам нема другого шляху, як тільки, взявши в руки прапор свободи, іти в перед і в воду і в огонь.

1-ий Чоловік. Алеж усякі пута пірвемо!.. Колиб тільки поліція і салдати перейшли на сторону народа.

Тарас. Я бою ся, колиб між тими людьми, котрі гуртують ся всюди, не було шпігунів. Є тепер усякі люди. Часом Оратор, котрому люди вірять і котрий нервами трясє, як говорить, щоб всім разом стати за право і волю робучого людю, — сам може бути першим зрадником.

1-ий Чоловік. Часом і редактор прогрисивної часописи пише статі, повні невмирущими надіями на кріпість людського духу, робить те лиш для того, щоб дати нам облизати свого пальця, а потім сьорба ти нас по ухах.

Редактор. О, як я ненавиджу таких людей! Зрада, продажність, байдужність до великої праці, притворна любов до народа — се і є те, що з підкореня руйнує наше жите; се і є те, що проливає кров і сльози... Се наш вічний Терновий вінок...

2-ий Чоловік Ех, павутина, павутина!..

1-ий Чоловік. Хлопці! сходьте ся до купи та заспіваєм про терновий вінок. (Всі сходять ся до купи і хором починають співати).

Чию не увінчує голову сумную,

Голову сьмілих думок,

Голову чесную, голову умную,

Що проклинає подію безумную, —

Страшний терновий вінок?

Раб його носить, герой завойований,
Той, хто вбивать перестав,
Той, хто в кайдани за правду закований,
Той, хто любовю був очарований,
Хто ще душі не продав.

Сумно на серці стає наболілому,
Очи аж сльїпнуть в сльозах,
Що чоловіку до зради не вмілому,
Генію доброму, тихому, милому
Тільки терновий є шлях.

Криють чоло наше рани болючії...
Кріпкий терновий вінок.
Миж, тільки маючи думи пекучії,
Сіємо сльози на шляхи колючії,
Ждучи весняних квіток.

О, вже пора будь на подвиги сьмілими,
Встать з під лихої ноги!...
Бо із серцями закаменїлими,
З душами злими і онїмілими
Терні плїтуть вороги...

Редактор. Ех, чом всі люди не однакові? Всі мають однакове горе, — чом же не мають однакових дум?

Ява ІХ.

(Вбігають стражники з револьверами, за ними пристав).

Пристав. Кто здесь Тарас Бездольний?

Тарас. Я...

Пристав. Імнем закона ви арестовани.

Тарас. Що?!

Пристав. Не пугайтесь. Дело весьма абікнавеннає.

Тарас. В чім причина мого аресту?

Пристав. Прашу не пративаречить. Пажалуйте в участок.

Сергій (заступає Тараса). Закона? Якого закона?

Пристав (до стражників). Тащі всех, — патом разберьом. (стражники кидають ся виводити людей)

Сергій. Люди, не давайтесь!... (відповідна возня, бійка; дехто падає трупом).

Тарас. Стійте! Стійте (його хватають і виводять. Далі виводять всіх і витягають за ноги трупів. Потім входить три або чотири стражники).

Пристав (сїв). Праізваді обіск! (стражники роблять трус. Всі папери віддають приставу).

Ява Х.

(Вибігає Уляна).

Уляна. Що тут сталось? Де Тарас? Що з ним зробили?

Стражник. Пайдї да пасматрі...

Уляна. Арестували?! Ой!... Боже!... Тарасе! Тарасе!... (вибігає).

Стражник. Всьо абшарілі, ваше благородіє.

Пристав. Сматрі, чтобы нічево не асталось.

Стражник. Нікак нет, ваше благородіє!

Пристав. Вещей не варуй.

Всі стражники. Нікак нет, ваше благородіє!

Пристав. А в другой комнате іскалі?

Стражник. Нікак нет, ваше благородіє.

Пристав. Іщі і там.

Стражник. Слушаюсь, ваше благородіє. (Стражники йдуть в другу кімнату; за ними виходить і пристав. Потім входить редактор, лукаво усміхнувся. Через кілька хвилин виходять стражники і йдуть просто на двір. За ними виходить пристав і мовчки стає проти редактора. Редактор виймає цигарки, дає приставу. Обидва мовчки закурюють).

Пристав (закуривши) Хе-хе-хе!...

Редактор. Ха-ха-ха! (Редактор бере пристава під руку і вони виходять)

(Завіса спадає).

ДІЯ ТРЕТА.

Ява I.

(Таж сама кімната, що і в першій дії. За столом сидят: Кузьма, рядом з ним художник, далі адвокат, редактор і пристав. Грають в стуколку. На столі стоять пляшки від ріжних горілок та шампанського).

Кузьма (роздавши всім по чотири карти, заглядає в свою четверту карту, кладе її зверху своїх карт). Чирва козир!...

Художник. Чирву з рук вирву...Стукнув! (стукає об стіл).

Адвокат (робить теж). Стукнув і я! (до Кузьми) Се, здаєть ся, на ваш ремиз? Скільки там?

Кузьма. Тридцять карбованців.

Адвокат. Дуже приємно... (дивить ся в свої карти).

Пристав (до редактора). Стучіте?

Редактор. Безумовно... Стукнув!... (бере карти).

Пристав. Ех, ріскавать так ріскавать! — Стукнул! (бере свої карти).

Кузьма. От колиб вас усіх заремизити... Туз уже є...

Адвокат. Як кажуть, що туз, значить — шістка...

Кузьма (до художника) Скільки вам?

Художник (кидає карти) Всі.

Кузьма. Художник уже попав ся.. Хе - хе - хе! (дає йому чотири карти).

Художник. Ще побачим, як то кажуть... (роздивлюєть ся в карти). Добре мати туза, короля і даму. (Робить не задоволену міну). Зле, коли пусто...

Кузьма (до адвоката). А вам, пане адвокате?

Адвокат (кидає карти). Теж всі... Рискнув тай каюсь... (Кузьма дає чотири карти).

Пристав. Больше будеш реміза.

Кузьма (до пристава). А ви скільки прикажете?

Пристав. У мене тоже ерунда... Адне толька по-жкі... Дайте-ка трі!... (тримає одну карту, а решту кидає).

Художник (кидає карти). Чорт їх забори!... Хоть би один козир!... Давайте буду різати...

Кузьма. Скільки завгодно.. (дає чотири карти). Ще хто ріже?

Адвокат. От, якби вгадати де та чирва... Ні, я дальше не лізу...

Кузьма (дивить ся в свої карти). Ого!... Вся родина, може кому бракує козиря? Бо в мене вже аж занадто... (показує карти). Ремижу всіх без бою...

Всі. Тю!..

Художник. Я так і знав... Колиб я не рискнув — завжди загрузну...

Адвокат. Ну, значить, ставмо ремиз. Апеляція безполезна. (Лізе до кишені).

Художник. Ото скажіть: Кузьмі Тихоновичу ве-зе, як утопленику. (Збирає карти і тасує). Здавати за всі 155 чи тільки за свій ремиз?

Адвокат. Здавайте за свій.

Художник. Для мене все рівно... Значить я здаю за 65 карбованців (кладе на стіл карти). Збийте хто шапку.

Пристав. Я сніму. (Здіймає половину карт. Верхню половину, кладе під низ, а нижню на верх). Плоха, что нет мелкіх денег. Трудна разсчитиваться.

Кузьма. О! То чом же ви не кажете? Я зараз принесу сребра і золота.

Пристав. Пажалуйста патрудітесь. (Кузьма іде в другу кімнату. Павза). Замечательний ігрок Кузьма Тіхановіч.

Редактор. Я його сильно поважаю: проста людина, дечого не знає, а грає добре... Дуже благообразний чоловік...

Художник. А не знаєте чого він не мирить ся з своїм зятьом, Тарасом Бездольним? Він не тільки байдужно відніс ся до його аресту, але ще й радіє.

Редактор. О! В їх вийшло чисто сімейне непорозумінє...

Художник. А я думаю, тут не що інше, як орел і змія...

Редактор. О, що ви? Глядіть не скажіть у друге.

Ява II.

(Входить стражник).

Пристав. Тебе что нужна?

Стражник (випрямив ся) Честь імею далажить вашему благородію, что вас желает відет какая то женщина, так сказать — іміет к вам просьбу...

Пристав. Какая женщина?

Стражник. Кажісь, жена палітїческава преступніка, ваше благородіє...

Пристав. Каторава?

Стражник. Кажісь, самава глвнава, то есть, — важака, ваше благородіє.

Пристав. Ах, ета наверна доч Кузьмі Тїхановїча... Что ей нужна ат меня?

Стражник. Гаваріть, что желает відеть сваева мужа, заключоннава, значіт, ваше благородіє.

Пристав. Чтож? Скажі караульному начальніку, что я ей разрешаю.

Стражник. Слушаюсь, ваше благородіє...

Ява III.

(Входить Кузьма).

Кузьма. Що се ви там розрішаєте?

Пристав. Ваша дочь желает відеть сваева мужа, каторий арестован.

Кузьма. Дайте їй по потилиці!... Чого вона хоче? Нехай знає, як виходить замуж за такого...

Пристав (до Стражника). Скажі ей, что с палітїческімі преступніками я нікаму і нікагда свіданій не разрешаю. Понял?

Стражник. Так точно, понял, ваше благородіє... Я ей ета гаваріл, а она всьо такі просіт, так сказать, — слезами аблівається. Дрянъ, значіт, ваше благородіє!...

Пристав. В шею віталкай.

Стражник. Так точно... Я, значіт, ейо талкал, а она упрямствуєт, не павінуєтсѧ. Уж ета — свінства, ваше благородіє.

Пристав. А нагайка зачєм?

Стражник. Так точно... Єжелі прікажете...

Пристав. Марш атсюда!

Стражник. Слушаюсь... (поворачуєт сѧ по салдатськи).

Пристав. Стой! (Стражник повернувсь). Передай караульному начальнику, что я строга пріказиваю бді тельна охраняють етава купеческава сина. Понял?

Стражник. Мерзавец, ваше благородіє... Єтат купеческай син то... Он не прі добрам здарове...

Пристав. Что с нїм?

Стражник. Ви пріказалі атсчітат ьму трідцат нагайов... Скати́на, ваше благородіє... Как раз етава заслужіл... А он, так сказать, — не ваздержался і, кажісь, — помер...

Пристав. Помер? Ну, ладна... Так і бить.

Стражник. Астальное всьо благапалучна, ваше благородіє.

Пристав. Ладна.

Стражник. Прікажете ітіть? Ваше блага́р...

Пристав. Можеш атправітьсѧ.

Стражник. Слушаюсь... (повернувсь і виходить. Павза).

Кузьма. Одно тїльки безпокойство. Чом не пріказали, щоб бїльш сюди не приходив?

Ява IV.

(Входить Сергій).

Сергій. Здравствуйте!

Пристав. А - а!... Сергей Тїхановіч... Майо пачтєніє! (протягає йому руку). Как успіхі?

Сергій. Я вас шукаю...

Пристав. Чем магу услужить? Може бити сиграєм в стуколку?

Сергій. У мене в грудях є своя стуколка. Скажіть — до якої пори ви будете держати Тараса під арестом? Гроза вже давно проминула. Нащо ви морите чоловіка?

Пристав. Ах, ета ви апять насчот ево асвабажде-нія... Відіте лі, мілай мой... Прі всьом майом пламен-нам желанії, я вашей просьби удаветварить не в сі-лах... Он ведь — палітической преступник, а ета ста-тья серьезная. Как же я магу взять на себя такую ат-ветственность? Я ведь тоже служу і павінуюсь висше-му начальству.

Сергій. Я довідав ся, що висше начальство нічо-го не знає про раест Тараса, — його жите і свобода у ваших руках... Прошу вас, коли ви носите серце, по-хоже на чоловіче, — дайте Тарасу жити!...

Пристав. Ви разсуждаете, как мальчик... Что ви-сшее начальство пока не знает аб аресте вашева... Не знаю как ева лучше назвать, — то ета ещю не асна-ваніе. Доклад аб етом ждьот сваей очереді. Тепер таких делов многа. Хатя тепер всьо успакоілось, но всьо такі віновнікі визваннава безпарядка будут пре-дани суду. Еслі їх суд аправдает — я буду очень рад.

Кузьма. Еге!... Як раз таких оправдують... Хиба Сибір мала?

Сергій. То випустьть його хоч до суда. Чоловік уже не має сили жити...

Кузьма. То нехай помирає.

Сергій. Ви тут граете в карти, програете один другому легко здобуті гроші, а Тарас без жадної ви-ни тільки за те, що співчуває з обездоленим людом, сидить за ґратами, серед воні і червей і не бачить проміня сонця... Жінка його не має насущного хлі-ба на столі... Не ждїть, поки вона буде продавати вам своє тіло... Ви сего ніколи не діждетесь!...

Кузьма. А на щож вона вийшла замуж за тако-го? Чому не слухала свого батька? Казав я їй, що во вона шукає злиднів — і на мое вийшло... Нехай тепер

гине. А хто винен? — Не покiрність!... Мені її шкода: вонаж моя дитина. Але я їй казав ще до вінця, що коли вона хоче йти проти мене, то нехай сама собі раду дає... Я казав, що тоді й копійки їй не дам... А тепер може й дав би, та слово дорожше гроший... До того вони обое мали якусь пиху: мене, старшого за них, не слухали... Виходило: я був для них непотрiбний. Ну, я їх і вигнав... Річ вийшла погана... Його арестували... Чим же я тут винен? Нащо він виступав проти закону? Він не дитина: знає добре, що можна, а що не можна... Колиж у него така уперта, проклята натура, — все йшов насупроти сьвіту. А так жити не можна...

Пристав. Я би іскренна желал, чтобы Тарас Бездольний, как талантливый человек, бил аправдан судом... Жалка будет, еслї ево не аправдают. Средї ево рукопісей аказалось многа пратїваречїй существующему парядку. Он вазбуждал народ протїв всьево таво, что крепка і сложна. Нападал на міністрав, на святейшїй сїнод і даже на гасударя імператора. Абвінял їх в кровопролїтїях і грабежах... Панїмаете, гаспада, что ета значїть? Он вель челавек умнай, талантливий, безуславна панїмающїй жїзнь, а не мог сознавать сваева безсілія.

Сергій. Пане редакторе! Чуєте? Пане адвокате! Чого мовчите?

Адвокат. А хїба мені хто поручив защиту сього діла?

Художник. Дайте мені слово. Я чую, що не можна визволити Тараса Бездольного з неволї... Чи не можна дати його жінці якусь тимчасову допомогу? Зібрати жертви на її фонд? Миж таки колись любили її чоловіка, гордились їм, зачитувались його творами... Невжеж таки совість у людей може бути спокійна, коли вони бачать таку крайню нужду його жінки? Ви, ваше благородіє, дайте її чоловікови чистїйше місце, облегчіть його муки, а ми постараймось зібрати для неї трохи гроший.

Кузьма. А чом же вона сама не ходить по хатах за допомогою? Се все, бачите, — гордість.

Художник. Бачу вже я, що ви за чоловік, коли бажаєте своїй дочці такого гонору... Ні, я сього не розумію!... Ось я кладу своїх сто карбованців... (виймає гроші і кладе). Дав би більш, та сам не маю... Постараюся продати картину на її бенефіт. Кладіть і ви всі, а Сергій Тихонович нехай їй віднесе, поки зберем більш... Або краще ви їй перешліть, ваше благородіє.

Редактор. Се якраз те, об чім я думав... Тарас винен мені дві сотні карбованців за квартиру... Я збирався потребувати їх від його жінки. Але, коли вона така бідна, то я їй сі гроші жертвую... Запишіть, що я пожертвував дві сотні карбованців...

Адвокат. Нате і мою десятку... Як виграю в карти, дам більш.

Кузьма. А я таки додержу свого слова...

Сергій. Що се ви робите? З кого ви глузуйте? Де ваша совість? Де ваші душі? О, бездушна потвора! Ви сьмієте насьміхатись навіть над задавленою вами жертвою?! Чом ви чоловіка не випускаєте на волю?! Що він вам заподіяв? За що ви, зрадники, мордуєте чоловіка?! О, ви не похожі на людей!! У-у, чорні гади!! У-у-у!!! (хватаєть ся за голову і вибігає. Довга павза).

Художник. І я теж на вас плюю!... (виходить).

Пристав. Пашол к чорту! Ігрок с одной сотней рублей!... Нам такой дрянї не нужна.

Кузьма. Чом ви його не заарештували? Плює на всіх, а ви йому даруєте...

Пристав. Радї уваженія к ево атцу... ево атец — ловкій палач. Мастер своєва дела. Еслі вешает, — так уж маментально!...

Адвокат. А щож буде з сими грїшми?

Пристав. Бері каждой свайо.

Кузьма. От добре розсудили. Беріть своє, пане редакторе!...

Редактор. Ха-ха-ха! (всі регочуть).

Пристав (до адвоката). Вот ваші десять рублей. А етат художник залез в реміз на шестьдесят рублей — вот мі ево сотню і разиграєм... А астальних

сорок рублей прап'єм на шампанском. Ноч ведь асення прибіжається.

Кузьма. А щоб нам більш ніхто не помішав грати в карти і цілу ніч, то ходім же у другу кімнату,—туди ніхто не зайде...

Пристав. Ета дела! (всі встають).

Адвокат. Се работа...

Пристав. Ех, хахол ви куцай! (бе його з заду).

Адвокат. Нехай і так... (сьпіває):

Нехай, нехай, нехай так,

Нехай буде так, так...

(Всі виходять у другу кімнату. Сцена кілька хвилин пуста).

Ява V.

(Входить Уляна, за нею Стражник).

Стражник. Глупая ви какая... Гаварю, что не разрешіл — значіт не разрешіл.

Уляна. А деж вони?

Стражник. Єжилі ані билі здесь, а тепереча їх не ту, — ета значіть, что ане атсюда вишлі. (З другої кімнати роздаєть ся регіт). Вот ане где!

Уляна. Покличте їх сюди, будьте так ласкаві!...

Стражник. Етава уж я нікак не магу сделать.

Уляна. Добре... Я сама до їх пійду... Ох, як серце забилося!... Батько мій з ними?

Стражник. Етава уж я нікак не магу знать. (Уляна помалу відчиняє двері другої кімнати і зникає).

Стражник. Ну, а я здесь падажду... (сїдає) Інтересна: разрешіт ілі не разрешіт. Пажалуй разрешіт. Асоба упрямая. Єй гаварі — нельзя, а ана всьо такі свайо. Єжелі би я бил начальніком, яби уж давно разрешіл... Как не разрешіть? Женщина смазлівая. Слезамі заліта, а всьо такі красотой не храмает. Ех, пачему я не начальнік!... Вот харашо бить начальнікам! Что желаеш — то і єсть, чаво не желаеш — таво нет... Єслі би я бил становим приставом... Впрочем — етаму завідовать не следует, — ета шишка не большая. Вот

бить губернатарам альбо ваенним міністром — ета дела другое: деньгі, власть, почесці... А ежелі бить гасударьом — тагда савсем харашо: Акружі себя женщи́нами, а генералам прікажі себя карауліть... (Чути з кімнати голос Кузьми: Пошла вон! Знать тебе не хочу...)

Ява VI.

(Вибігае Уляна).

Уляна (вся дрожить). Батько!... Се батько!... (гукае). Мамо! Мамо, деж ви?

Стражник. Какая здесь вам мать? (Уляна схилившись на стіл ридае). Ну, вот глупая!... Астайте!... Зачем ета? Эжелі чаво нібудь не разрешают, ета значіт, — разрешеніе не палатается; А ежелі есть какая абіда, ета значіт — терпеть следует. Такоф, значіт, закон, а закона слезами не прашібьош.

Уляна. Голубчику! Будьте хоч ви совістним чоловіком... Скажіть: як мені поступити? Кого просити?

Стражник. Нікаво не прасіте і нікак не паступайте. Эжелі есть деньгі — тагда дела ясное.

Уляна. А ви коли небудь бачили мого чоловіка з тої пори, як він в неволі?

Стражник. Да мне і відеть ево надаела.

Уляна. Тяжко змарнів?

Стражник. Как ево паймьош? Все заключьонние смотрят, значіт, как тарані. Баловства уж для ніх нету.

Уляна. Може ви і сьогодня його побачите?

Стражник. А за чем он мне?

Уляна. Благаю вас! не відмовте мою щиру просьбу. Загляньте в його карцер і скажіть йому, що я хотіла його бачить, та мене не допрстили... Скажіть йому, що я здорова... Тяжко за ним скучаю... (плаче).

Стражник. Дадіте на табак?

Уляна. Дам, але завтра... Клянусь Богом...

Стражник. Ну, ета уж не дела... Зачем мне ета?

Уляна. Ні, ви не відмовляйтесь... Прошу вас!...
будьте чоловіком!... Єй Богу, я завтра заплачу!...

Стражник. Ну, чтоже с вамі делать? Ладна.

Уляна. Спасибі вам!.. Я маю для нього... Ось... Передайте йому... (дає узіл).

Стражник. Ладна і ета. (в сторону). Вот нікак атказаться не магу!

Уляна. Дякую вам... (іде з хати). А ти, батьку!.. Ти, рідний батьку!... Ні, я не проклинаю тебе!... Бувай здоровий (плачучи виходить).

Стражник (дивить ся на узіл). Єму, значіт, передать... Інагда передають будта би піщу, а там глядіш, между прочім — пилу атищеш, альбо другой васпрацонний інструмент. (Розв'язав узіл). Нет, кажісь ета не фальшівіт... Жаренай ципльонак, пара яйчек, соль, хлебушка... Вот глупая какая!... Каби ещю водачки рюмку. Ну, ладна. Благодарствуем і за ета. (бере їсть і помалу виходить).

Ява VII.

(Входить Савка з одних дверей, а Кузьма з других).

Кузьма. Ти чого сюди лізеш?

Савка. Хиба я лізу?... Я йду.

Кузьма. Що се за відповідь? Пошов вон!

Савка. Та ж я бігав за паном Кирилом і хочю сказати вам, що він зараз буде.

Кузьма. Деж він?

Савка. Бридуть собі по маленьку... Звісно п'яні...

Кузьма (раптово бе його по пиці). Ти як сьмієш на мого зятя так говорити?

Савка. Та я не...

Кузьма. Мовчи!

Савка. Мовчу.

Кузьма. Мурло! ти знов десь наливав ся?

Савка. Думав тільки нализатись...

Кузьма. Геть з хати!

Савка. Та йду, йду... (іде).

Кузьма. Стій!

Савка. Стою.

Кузьма. Коло порога стій!

Савка (став коло порога) Стою коло порога...

Кузьма. Стій і нікого з чужих не впускай. Кажі всім, що мене нема дома.

Савка. Добре. Казати му. (Кузьма йде назад в кімнату).

Савка (помовчавши). От проклятуца душа! Сіпає тебе на всі боки, і як йому не годи — все рівно собача честь... Бач, як ляснув по пиці!.. Аж у очах засьвітило ся... О, я вже до сього привик... Шкода, що на тверезого наскочив... Якби я був п'яний, то яб його так ляснув, що він би три дни голови шукав... Вжеб я більш у його не служив... (дивить ся на стіл). О! П'янствують собі та в карти грають. (Підходить до стола, бере пляшку і бовтає). Що то значить богаті люди: пють та не допивають... (озирається). От якби осьмілитись тай випити... (нюхає пляшку). От проклята горілка! Аж просить ся у рот... (хоче пити, а далі роздумав). Ні, не треба... Чуже не гріє. (відходить від стола, хоче сісти, але теж роздумав). От як тут було весіле — тоді я добре насмоктав ся. Пив, пив, поки хотів, а далі назливав горілки у казанок, накришив туди хліба... Хе-хе-хе!... Добрі були рулі... Казали, що я потім бум дуже п'яний, а я так нічого не памятаю...

Ява VIII.

(Входить Кирило, п'яний).

Кирило. Ти чого попереду побіг? Ти не знаєш, що наймити повинні ходити у панів з заду? Ти... Мазниця ти!... Чуєш чи ні?

Савка. Чую...

Кирило. Пан де?

Савка. У другій кімнаті.

Кирило. Брешеш!

Савка. Брешу...

Кирило. А жінка моя була тут?

Савка. Котра жінка?

Кирило (бе Савку по пиці). Тепер знаєш скільки у мене жінок?

Савка. Не знаю...

Кирило. Мовчи! Квач ти старий!... Чуєш чи ні? (Савка зітхає).

Ява ІХ.

(Входить Маряна).

..Маряна. Ти тут, Кирило, а я тебе шукаю. Іди до дому...

Кирило. До дому? Якого чорта я там не бачив?

Маряна. Кирило!... Голубе мій!... Вернись до своєї хати!... Невжеж ми не можемо жити тихо, лагідно... Ми ще молоді... Ми також можемо мати чесну і тверезу сімю... Я все тобі прощу, тільки опамятай ся...

Кирило. Гроший у батька позичила?

Маряна. Ні... Ми можемо обійтись без гроший.

Кирило. А-а!.. А я тобі що казав? Ти... Корова ти! Чуєш чи ні?

Маряна. Кирило! Опамятай ся...

Кирило. Щоб мені зараз були гроші, а то я тобі голову зверну!... Чуєш чи ні?

Маряна. Опамятай ся, Кирило!...

Кирило. Голову зверну!.. Чуєш чи ні?

Маряна. Бідна моя головонька!... (плаче).

Кирило (підходить до неї) Ти... Пасгуда ти!... Плакати знаєш, а характеру мого не знаєш? То се ти мені така жена? На чорта мені така жінка?

Маряна. Так?! Ти мене ласкав, грав ся мною, як онучкою, поки витягнув від батька п'ять тисяч, а тепер я тобі не потрібна? Тепер ти мене маєш за скотину? Я на пропій гроший ні в кого не позичу! Не буде сього!...

Кирило. Ти на кого розкричалась? Я тебе зараз розірву! (тягає Маряну за коси і бе).

Маряна. Ой!... Ой!... Люди рятуйте!...

Ява Х.

(Входить Палажка).

Палажка. Що з тобою, донечко моя?

Маряна. Мамо! Мамочко моя! Ратуйте мене!

Ява XI.

(Вибігає Кузьма).

Кузьма. Що тут за крик?

Маряна. Тату! Він бе мене!

Кузьма. Хто бе? Чоловік бе?

Маряна. Не чоловік, а розбійник!... Таточку!... Нащо ви мене занапали?

Кузьма. Не розбійник, а вчитель!... Вас учити треба!...

Маряна (кидаєть ся до батька). Таточку! Рідненькій! Невжеж ви мене не жалієте?

Кузьма. Жалію, бо не віддав тебе за байструка!...

Маряна. Таточку!.. Не кажіть так!.. Не розривайте мого серця!

Кузьма (пхає її від себе так, що та падає). Геть з хати!... Не потрібно мені твоїх сліз!...

Палажка. А щоб ти пропав, проклята душа! (підводить Маряну). Донечко моя!... Встань...

Кузьма. Ти, Кирило, навчай свою жінку розуму!...

Кирило. Я ще з тобою побалакаю!... Ти.... Задрипанко погана!.. Чуєш чи ні?

Кузьма (обняв Кирила). Ходім у сю кімнату, мій дорогий зятю! (до Маряни). А ти шануй свого вчителя... За одного битого дають десять не битих. (виходять).

Палажка. Собаки ви!... Звіри ви!... Донечко моя!... Забери одягу і втікай від него... Нехай він пропадає, кручена собака!... (плачучи обидві виходять).

Савка (помовчавши). От так пан!... Спить з чужими молодлицями, а ще хоче, щоб я казав, що в него тільки одна жінка... (підходить до стола, бере пляшку і думає). Чи пити чи не пити? Ану, я тільки лизьну... (пе) Кхе!.. Ще лизьну... (пе довше). А - а!.. Добра.. Ще такої ніколи й не пив... Ну, як пити то не смакувати.... (пе то з тої пляшки, то з другої, поки

п'янїє). Хе-хе-хе! От тепер мені і весело і не весело...
(мовчить а потім починає співати):

Ой туп постолом,
Бо чобіт не маю.
Ой не дурно, лиха доле,
Тебе проклинаю.
Ой як же тебе
Тай не проклинати,
Валяючись під лавою
Ще й у чужій хаті...

Ява XII.

(Виходить Кузьма).

Кузьма. Ти що се робиш?

Савка. Мое діло...

Кузьма. Що?! Що таке?! Геть з хати, наймите во-
нючий!!....

Савка. Не геть, а хто кого викине!...

Кузьма (хватає ніж). Заріжу!!

Савка (хватає за ніж, вирвав і кинув геть). Обій-
демось і без ножа... (обое зціпились і борють ся. Кузь-
ма падає спиною до гори).

Кузьма. Пустити!... Пустити!... Ой... Серце!... (Савка
товче його коліном, далі встає).

Савка. Буде чи ще?... (Кузьма не ворухить ся).
Що?... Може здох?... (прислухуєть ся чи дише). Ні,
дише... Ну, диш... А я трохи відпочину на твоїй спи-
ні... (примощуєть ся і сідає Кузьмі на спину).

(Завіса спадає).

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Ява I.

(Таж сама кімната, що і в другій дії. Уляна сидить за столом задумана).

Уляна (згодом). Тарасе, мій Тарасе! За що ти в неволі зниваєш? За що від тебе закрили сьвіт сонця? А ти так мріяв про волю всіх людей... Воля, воля! Як солодко ти сьпівав про неї! Люди тоді слухали твоїх пісень, плакали і раділи... А тепер... Нема в людий серця... За щож ти їх так любив? О, страшна кривда... Де від тебе сховатись? Де на сьвіті є праведні люди? Бідний Тарасе!... Якби я могла тебе визволити, яб на смерть пішла. Так!.. Яби радо за тебе померла... Ніхто в сьвіті так тебе не розумів, як я... Ніхто в сьвіті так тебе не любить... (плаче). О, як я хочу, бути з тобою!... Чи чуеш ти своїм серцем, як мое серце болить? І батько і мати мене відцурались... О, як хочеть ся виплакаться перед мамою!... Ой!... Ой!... Серце!... Як же ти тяжко мене колеш!... (ридає).

Ява II.

(Входить Палажка).

Палажка. Здорова була, донечко!

Уляна (здивовано). Мати?! Як же се ви?...

Палажка. На силу осьмілилась зайти до тебе... Донечко моя! Не сердь ся на мене... Я прийшла тільки тебе провідати.

Уляна. Матусю моя! Хибаж я на вас коли сердилась? Я так скучила за вами!...

Палажка. Донечко моя!

Уляна. Мамо!... Притуліть мене до свого серця!... (падає в обійми матері. Обидві плачуть).

Палажка. Не плач, донечко!... Не плач!...

Уляна. Мамочко, цілуйте мене!...

Палажка (цілує). Дитино моя!... (обидві плачуть).

Уляна. А чом же батько не зайде? Я би... Я би йому теж зрадїла...

Палажка. Донечко! Нема в тебе батька... Хиба такого чоловіка можна назвати батьком?

Уляна. Ні, мамо!... Я всеж таки їх люблю. І Тарас на них не сердив ся... Хиба на таких людей можна сердитись? Їх жалїть треба. Вони — калїки... Калїки розумом і серцем... Вони також невинні жертви...

Палажка. Як я, бувало, спомяну про тебе, або про Тараса — зараз і бїйка...

Уляна. Шкода, мамо, що такі люди чесних людей не розуміють... Чомже ви, мамо, раньше до мене не заходили? Я така булаб рада!...

Палажка. Хиба ти не знаєш чому? Не пускав мене... Та я й сама думала, що Тарас мене вижене з хати...

Уляна. Мамочко! Не думайте так... Зрозумїйте хоч тепер мого бідного Тараса...

Палажка. А Маряна до тебе заходить?

Уляна. Заходить.

Палажка. Ой, донечко моя, донечко! До чого та Маряна допустила ся!... Ні батьку, ні матері на очи не показуєть ся... Все пянствує...

Уляна. Вона, мамо, своє горе запиває... Її вік уже пропав... Якже батькове здорове?

Палажка. У шпиталї лежить... Колись його Савка, дай йому, Боже, здоровя, трохи потовк... Я думала, що його тоді холера забере, аж ні! Вичуняв на третій день. А тепер Кирило його сильно побив: перебив йому ногу, руки потвикручував... Тепер може дасть Бог — помре.

Уляна. Що ви кажете? Боже мій! Ходїм до його!..

Палажка. Нехай здихає! Все рівно він тебе й на

очи не підпустить... Він казав, що і після смерти він тебе не простить.

Уляна. Чим же я так провинила ся?

Палажка. Як почув, що Тараса арештували, то аж віри не йняв — побіг довідатись, а як запевнили його, то цілий день співав та по серцю себе гладив. Ох, що то за кручений чоловік!... Він казав — якби ти померла, то він би прийшов і плюнув на твою могилу.

Уляна. Бідна я!... (плаче).

Палажка. А я, донечко, не знала як тобі допомогти... Гроший у мене не було. Принеслаб тобі що небудь зісти, так боялась... А знала я, що ти ходиш голодна, і так моє серце боліло!.. Всеж таки... всеж таки я — твоя мати... (плаче). Донечко моя! Ходім до мене... Я тобі їсточки дам... А ось трохи грошей (дає гроші). Возьми, донечко!...

Уляна. Ні, мамо, спасибі!... Можеб заплатили комунєбудь, щоб пустили мене побачити Тараса... Я так давно його бачила!... Ой, мамо, якже тяжко я мучусь!... (ридає).

Палажка (плаче). Донечко моя, не плач! Ходім до мене... Ходім...

Уляна. Добре. Я до вас вечером прийду...

Палажка. Приходь донечко, приходь... (За лаштунками чути, як Маряна співає).

Ой, доле моя,
Доленько погана,
Нащо мене ти доводиш,
Щоб була я п'яна...

Уляна. Се Маряна іде. (Маряна співає далі).

Хибаж я була
Не гарна дівчина,
Що зо мною ти звінчала
Собачого сина?
Ой беж він мене,
Ой бе по голівці...
Кращеб мені утопитись
У глибокій річці...

Ява III.

(Входить Маряна з пляшкою горілки в руках і до-
співує).

Ой всі, всі жінки
З синяками ходять
На щож вони молодії
Та замуж виходять.
Ой, всі, всі, всі, всі
Мущини прокляті:
Награють ся, натішать ся
Тай вигонять з хати.
Ой ні, не була,
Не була я злая, —
За щож мене ти караєш,
Доленько лихая?

(пе горілку з пляшки).

Палажка. Маряно!

Маряна. Сидіть, мамо, сидіть... Я вас не зачіпаю.
(Пе горілку).

Уляна. Боже мій! Маряно!

Маряна. Уляно! Вижени мене з хати... Зараз ви-
жени!

Уляна. За щож тебе, сестро, вигонить?

Маряна. За що? Так... Щоб до тебе не лазила.

Палажка. Донько моя! Що се ти думаєш?

Маряна. Сидіть, мамо, сидіть...

Уляна. Я, сестро, рада тебе бачити, тільки мені
боляче дивитись, що ти горілку пеш... Нащо її пити?

Маряна. Нащо? А нащож люди пють? Пють і
в день пють і в ночі, — старі і молоді — всі, всі, всі!..
І ти, сестро, будеш пити...

Уляна. Ні, голубко, нехай мене господь до тако-
го не доводить.

Маряна. Господь? Дурна ти, сестро! Нема на сві-
ті Господа, — пропили і Господа!... Сестро моя рід-
ненька! Признай ся мені — скільки разів твій чоло-
вік бив тебе, скуб за коси і топтав ногами?

Уляна. Ні одного разу.

Маряна. Брешеш, сестро, брешеш! Всі муштини прокляті! Всі, всі, всі! Всі до одного!... (пе горілку).

Уляна. Як бачиш — не всі. Я жила з Тарасом три роки і окреме ласкавого слова любови, — нічого від нього не чула.

Маряна. Щоб почула. Добре, що його арестували... Всіх муштин треба арестувати. Всі вони прокляті! Всі, всі, всі!

Уляна (з докором). Маряно!

Маряна. Ти думаєш — твій чоловік був золотий? Еге! Колиб не так... Я сама на свої очі бачила, як він із шинку виходив. Якби він був до тебе добрий — чогоб він лазив по шинках та з повіями розбалакував? (Палажка зітхає).

Уляна. То йому було потрібно.

Маряна. А яж що кажу? Всі, сестро, муштини прокляті! Всі, всі, всі! Всі до одного!

Уляна. Тарас ходив по всіх усядах і придивлявся до людського житя, щоб потім показувати людям, до чого вони, опустившись, доходять...

Маряна. Ти мене, сестро, не вчи! Чоловік він був молодий, гарний — хе - хе - хе! Не вір, сестро, ні одно му муштині. Всі муштини прокляті! Всі, всі, всі!

Уляна. А коли твій чоловік почав тебе бити і кривдити перед тобою?

Маряна. З першого дня, ей же Богу, з першого дня! Спитай у матері.

Палажка. Щоб він пропав, анахтемська душа.

Уляна. Ні, сестро, я любила Тараса і вірила йому; ще буду любити і вірити йому, аби тільки він був на волі. Тарас був такий, що і металика не задавив. Ти думаєш — нам легко жило ся? Батько нас без жадної вини вигнав з хати. У нас не було гроший... Спасибі Сергій допоміг, ато можеб ми з голоду померли. Тарас такий, що ні в кого нічого не попросить... Тай не було в кого просити. Всі ті люди, котрі до нас заходили, тільки здвигували плечима, дивлячись на нашу нужду... Але потім якось стало ліпше, поки не стряслось найгірше горе...

Маряна. Не журися, сестро! Якби мого чоловіка

арестували, — ох, якаб я була рада! Другі муштини вішають ся, а мого так ніяка нечиста сила не бере! (плаче).

Уляна (обняла її). Годі, сестро! Обидві ми нещасні. Ти трохи п'янецька... Ляж та відпочинь.

Маряна. Я вже тоді відпочину, як мене у землю закопають.

Палажка. Не кажи, Маряно, так... Гріх тобі!

Маряна. Сидіть, мамо, сидіть! Я вас не зачіпаю. (пе горілку).

Уляна. Годі бо! Ходім — ми тебе проведем до дому.

Маряна. До дому? Нехай вона згорить та домівка! Я піду шукати якогось мушину, щоб він, проклята душа, дав мені на шкалик!...

Паражка. Христос з тобою! Що се ти?!..

Маряна. Сидіть, мамочко! Мовчіть, мамо, мовчіть!...

Уляна. Иди до дому...

Маряна. Сестро! Нема в мене домівки... Ой, сестро, як мені душно!... Як мені гірко!... Як я всіх ненавиджу (ридає і рве на собі коси)!...

Уляна. Заспокій ся! Боже мій! Що ти робиш?

Палажка. Ох, мое лихо! Донечко моя, перестань! Не губи свого житя!...

Маряна. Я, мамо, колись хотіла жити, а тепер не хочу. Не трусіть тоді сажи, коли хата горить. Що тепер для мене жите? Я не хочу жити на такому проклятому світі!... Попереду люди притопчуть невинну людину, витрують із неї чоловіче почуте, загасять остатний каганець сьвітла, а потім щебечуть їй про жите!... Ха - ха - ха!... Щебечуть мов соловійки!... У кожного тоді на брехливих устах солодке слово! Се жите? Тьфу, на таке жите!. (Пе горілку).

Палажка. Буде з тебе, донечко! Ходімте з відси! Боже мій! Боже мій!

Маряна. Пійдемо мамо, піjdeмо! Ох, як я нагостила ся!... (Всі три виходять. Сцена кілька хвилин пуста)

Ява IV.

Входить Стражник, п'яний).

Стражник. Что ета так пуста? (гукає). Хазяюшка!... Не слышна... Значіт вишла із дому. Ладна... Пасідім да пакурім (сідає і робить цигаретку). Ех, і жість то брат ти мой! І жалка мне ёй і не жалка... Да і жалеть то нет надабнасті. Не я—так другіє... А ужь всьо равно ёй етава не избежать. А бабьонка то харошая... (помовчав). Да, брат ти мой... Муж то ея а-рестован, за решьоткай хіреет. Палітической, значіт, переступнік. Многа тепереча палітических то. А нам ета і на руку... Чем больше атсутствует мужей, тем—лучше. Жьони то їх астаются на местах, а кушать надабна. Даш на хлеб — вот те і удавольствие. А при-гразіш — за дарма палучай. (Помовчав). Нинче та-кое дело: астайотся женшіна адінокая... Не то де-вушка, не то вдовушка. Ха-ха-ха! Значіт і виходіт, что ана — пачті вдовушка. Ха-ха-ха!... Лучшава слова і прідумать не вазможна. Как би там не била, а всьо таки панравіться ёй надабна. Сапажкі то маї пачіш-чени... Пугавици тожа... Пабритель ся би следовало, но ета і так сайдьот. Барада не асабенна колет. Немнож-ка віпімші, но ета тоже не вредіт: па щедрее буду. А вот інастранізмам то нащегалять следует. Асоба не с прастих — жана пісателя... Хе-хе-хе!... Где то у ме-ня бил спісачек інастранних слов то... (Витягає з хо-ляви). Вот ане — слава то. Мудрьония..., і запомніть тяжало... (Читає). Ці - ці - ві-лі-зація, мо-о-о-нархія, про-о-во-кація, ек-ек--екс-плоа-тація, мо-о-о-раль, ко-о-о-нтрибуція, пра-а--пра-стітуція, хе! Ма-а-ніфе-стація, грація, су-у-уб-стація, но-о-о-тація, на-а-а-ція, і так дальше... (Ховає папір). Давольна. Хватіт с нейо

Ява V.

(Входить Уляна).

Уляна (побачивши стражника, злякалась). Ой!...

Стражник (встає). Не пужайтесь... Людї сваї. Па-делу зашьол.

Уляна. Чого вам треба? (Виходить на середину хати.)

Стражник. Здравія желяю, любезнейшая і так сказать — прекраснейшая прімадонія!

Уляна. Що се значить?

Стражник. А ета значіт, что ваша телесная суб... субстація превішаєть всякую цивілізованную грацію.

Уляна. Кажіть чого вам треба?

Стражник. О, не спрашівайте! Для етава прішлось би мне чітать о вас целую лекцію.

Уляна. Я вас не розумію.

Стражник. Ета плоха... Тагда я вам проексплоатірую манархіозна: грація — ета значіт — грандіозна красатація; а цивілізація — ета так сказать,—прагресія в сачетанії с враціей і плутаціей.

Уляна. Що се за розговори? Коли вам нічого не треба, — то чого ви сюди прійшли?

Стражник. Ха - ха - ха! Как же не трьоба? Калі зашьол, — значіть трьоба... Ха - ха - ха!..

Уляна. То чоґож вам треба?

Стражник. Какою юмор! Желяем то ми не асобенна мноґа... Немножка пакантрабандіровать да ета.. Ех, чорт вазьмі!... Коби вас толька раз націловать!.. Хе - хе - хе!... Лучшава і прідумать не вазможна! Ха - ха - ха!

Уляна (збентежено). Геть з хати!

Стражник. Ти, что же ета?.. С ізбушки то гоніш? Са мной не шуті! Самой то скучна здесь, — вот я і тут как тут. (Виймає з кишені горілку.) Давай ка водачки випьом да і пазабавім ся. Наше уж дела такова рода...

Уляна. Геть, кажу, з хати!

Стражник. Не гразі, не гразі!... Шуметь то нечева!... А за непавінованіе властям, значіт, плоха пріходітся. Садісь ка вот са мною да пей, пака уґацаю, — вот те і весь сказ! Уляна хоче вибігти з хати. Стражник стає на порозі). Нет, мілая пачті вдовушка!.. Етава уж нікак не вазможна. Нада меня прінять честь — честью.. Ежелі желяеш,—вот те пятіатлиннай... (До-

стає з кишені монету.) Бері!... Я ведь не скупой... За дарма нічем пользоваться не намерен...

Ява VI.

(Входить пристав.)

Пристав (до Стражника). Ти что здесь?

Стражник (злякавсь). Я... нікак нет... Тоїсь... па-корна, ваше блаґародіє... (хутко зникає).

Пристав (роздивив ся кругом і сідає). Прекрасное дела разгаваривать на всех языках... Ви можете гаварить па французскі?

Уляна. Ні!

Пристав. А па немецкі?

Уляна. Теж ні!

Пристав. А па русскі?

Уляна. Я привикла говорить по домашньому.

Пристав. Но ви всьо такі меня панімаєте?

Уляна Розумію.

Пристав. Велікалепна!.. Значіть ми друг дружку паймьом. Хотя я сам маларосс, но гаварить на етам прастом наречіи не магу. У нас ведь здесь все мала росси: доктор — маларосс, адвокат — маларосс, судья — малоросс, даже священнік — малоросс. В маей квартіре вісять партрети всех маларусских писателей.. Даже есть партрет вашева мужа.

Уляна. Ой, не пригадуйте мені про мого бідного Тараса!

Пристав (оглянув Уляну). Да... Дело не весьолое. Я вот і зашьол к вам па поводу освабаждєнія вашева мужа с над ареста. Он ведь всецело в маїх руках.

Уляна (падає на коліна). Голубчику! Ваше блаґородіє! В день і в ночи я вам буду дякувать, тільки згляньтесь над ним, випустіть його на волю, дайте йому жити!...

Пристав. Яби, канечна, випустїл, но...

Уляна. Блаґаю вас!... Серцем і душею блаґаю!.. Добренький мій! Випустіть його! Не мучте більше! Все я для вас зроблю, аби тільки він був на волї...

Пристав. Відіте лі: Он — палітческой преступнік, а ета дела серьозное. Мне приходится рїсковать.

Уляна. Благаю вас! Випустіть його! Я вам віддячусь, як рідному брату...

Пристав. Да... Я саглашусь, но за ета я хачу іметь ат вас прїятную благодаарнасть...

Уляна. Я вам буду благодарити цілий вік...

Пристав. Я хачу на перьод іметь благодаарнасть...

Уляна. Благодарю вас наперед!... руки цілую...
(Цїлує руки.)

Пристав. Ета не всьо... В уста нада пацелавать.

Уляна (здивовано). В уста?.. Щож я божевільна?

Пристав. Нет, ета уж так всюду прїнято...

Уляна (гордо встала). Ні! Я сего не зроблю...

Пристав. Тагда вам не відеть сваева мужа, как сваїх ушей.

Уляна. Згляньтесь над ним (плаче)!

Пристав. Сльози не памогут. А вот тесния обятія да гарачіе пацелуї — сделають сваїо. Сейчас і муж ваш будет свабоден.

Уляна (люто). Геть з хати!.. Геть з очей, погань безвстидна!..

Пристав. Не ругайтесь. Я в етам атнашенії весьма хладнакровен... Я знаю, что вам била би радостна, еслі би муж ваш бил на свабоде. Апять би паявілісь ево чудния сачіненія. А всьо астаньное астанется между нами... Ідьом что лі?

Уляна. Куди?! Що ти, катюго, думаеш?

Пристав. Хе - хе!.. Перешла на "ти"! Ета значіт, что к любви блїже.

Уляна. Сего не буде, поки я не мертва!... О, мироїде! О, лютий кровопийце! Кого ти хочеш добити? Кого ти хочеш задоптати в багно неслави? Геть, собако! Я гидую тобою!.. Смердиш ти мені своїми проклятиями замірами!.. (Бїжить з хати, пристав її хватає.)

Пристав. Нет, галубушка, ти в маїх руках!...

Уляна (вириваєть ся). Геть!... Геть, сатано!.. Очи червоні!... Іроде!.. Іроде!... (Дряпає пристава очи, той бере її в оберемок.)

Пристав. Сїлою вазьмом!.. (Несе її в другу кім-

нату. Уляна за лаштунками кричить: Ой! люди ратуйте!... Чути, як пристав затулив її рот. Сцена кілька хвилин пуста.)

Ява VII.

(Входить Сергій.)

Сергій. Здаєть ся, хтось кричав... Чи то мені так причулось?... (Сідає.) Ох, як сумно скрізь! Зайшов і не знаю чим я порадою нещасну Уляну. Що я їй добре скажу? Тарас вяне в зубах бездушних дикунів... Кого не просив, кому не вклоняв ся, — всі здвигають плечима. О, люди! Якій ви тупі і невдячні!... Ніхто й не еподумає, щоби визволити чоловіка, котрий так усіх любив, котрий так усім потрібний! Тепер він у них переступник, а помре — всі почнуть сльозами виливати свої гріхи і аж тоді вони бережно здіймуть з мученика їмиж надітий терновий вінок, щоб уквітчувати його лаврами слави!... У - у - у!.. (Павза.)

Ява VIII.

(Виходить з кімнати Пристав.)

Сергій (зірвав ся). Ви чого там?!..

Пристав. Хе - хе - хе!..

Сергій. Чого ви регочетесь? Що ви там робили?

Пристав. Хе - хе - хе!..

Сергій (люто зводить руки). Гадино!... (Важко уише.)

Пристав (вихватив револьвер). Дурак!... (хутко виходить).

Сергій (довго дивить ся йому в слід, помалу опускаючи руки; далі з підозрінем дивить ся на двері, з відки вийшов пристав). Чого він там був?.. Ох!... Знаю!... (Хватає ся за голову.)

Ява IX.

(Входить Стражник, співає).

Ревьот да стоґнет Днепр широкай,
Сердїтай ветер паддьборґівайот..

Стражник. Ти чаво так смотріш? Аль не так запел? Стой лучша... Хе - хе - хе!... Хахол! Другую желеаш? Можеш послушать... (Співає).

Веють ветрі, веют буйни да — ех!
Г'сльози пралїваються...

Сергій. Ви здаеть ся, не туди потрапили...

Стражник. Нет, мілай мой, как раз, можна сказать, — папал в мішень. Я зашьол к моеї вазлюбленой пачтївдовушке... А то как жа? Начальніку вазможна, а мне то не вазможна? Где ана? Ета пачтївдовушка?

Сергій. Вийдїть зараз з відсі і нікому нічого не кажїть!..

Стражник. Гаварить то ми нічаво не будем, а с ізбушкіто уйдьом после удавольствїя... В той комнате ана что лі? (Хоче йти).

Сергій (здержує його). Геть з хати!

Стражник. Ти что земляк? Гразїть мне начїнаеш? Чем я пахуже началніка? (Тягнуть ся до кімнати).

Сергій. Я вас не пушу!

Стражник. А - а!.. Барїкади? Пасмотрім... (Виймає шаблю.)

Сергій (люто). Вийдїт, кажу, з хати!

Стражник. Ти что? Стражаться са мною вздумал? Вот я те сейчас падкашу... (Наміряеть ся шаблею).

Сергій. Чого ви хочете, мучителї, розбїйники? До кого ви протягаєте свої окровавленї руки? Де ваш встид? Якіми ви дивитесь очима на позорну честь людини? Де ваша совїсть? Невжеж ваше серце настїльки закаменїло, що не може здригнутись ні перед кровю, ні перед муками вашої жертви? Не забувайте, що всі люди хочуть жити, що не можна зачіпати чистої, непродажної чести!...

Стражник (кладає шаблю в пахву). Глупой ти, брат мілай... Я ведь только пашутіл. Ведь ми тожа — людї, значіть — челаветкі. Садісь ка да выпьом. Будь таваріщам. (Сїдає і вїймає пляшку горїлки, відпечатав, бючи об руку, Сергій сїдає з другого кінця стола.) Ми тожа, значіт, не в лучшем палаженїї. А всьо та кі как нїбудь ваздержіваться нада... За твайо здарове! (Пе з пляшки, дає Сергїю.) Глатні ка вот... Свет переменітсья. (Сергій не бере.) Пей!.. Чай тожа душа спакойствїя потребує. (Сергій відхилює пляшку.) Не желаєш? Напрасна... (Пе сам.) Кто ана? Ета пачтївдовушка? Сестра твоя что лі? Не бойсь, я єїо не абїжу. Сестра.... Ну, канечна, — больно... (Пе горїлку.) Я ведь тожа імел сестру... Жалел єїо, а ана всьо такі сделалась дабічей афіцера. Таков, значіть, парядак... (Пе знов.) Пачему не выпьош? Водачки то? Глатні — і всьо забудеш... (Пе.) Да... Вот те і камбінація... А тец то мой помер, а брат — на вайне убіт... А мать... Мать — старушка, значіть, — кто єїо знаєть чем живьот. Пасобія нету - ті. А жалованье майо какое? (Горячить ся.) Как пражить то? (Кричить.) Вот те і інструкція!... (Тихо). Каби не водка, то і жїсть била би не в жїсть... Все людї, значіть, на тебя смотрят, как на волка, харошава слова не услышишь... Нет, мол, совестї... (Горячить ся.) Да разье человек панїмає челавета? Разье челаветк панїмаєт совесть? Разбойніки, мол!... А в етава разбойніка і совесть атищеш... Только ета совесть кровю залїта!... Только ета совесть в клещах!... Шевельнутья не смеєть!... Ета!... Ета!.. Ета — пракаятая совесть! (Ридає. Чути за окном пісню Маряни).

Ой я весела
До дому іду.
Всі мущини зачіпають
Мене молоду.

Ява Х.

(Входить Маряна з підбитими очима, дещо на ній подерте, співаю далі).

Ой цур вам, хлопці!
Нащо ви мені?
Хиба дасте горілоньки,
Собачі сини?
Ой я люблю пити,
Горе заливаеть.
Без горілки не посьмієш
Мене цілувать...

Маряна (побачивши горілку). А ось і горілка на столі... (Бере і пє).

Стражник. Пашла вон! Ти чаво здесь?

Маряна. А ти чаво тут? (Штовхає його під боки). До сестри моєї прийшов? Ха - ха - ха!.. Казала я їй, що буде пити — і на моє виходить. (Гукає.) Уляно!. (Хоче йти в кімнату.)

Сергій. Не йди туди!

Маряна. Чому? (Підходить до Сергія.) А... А з ким вона там?

Сергій. Маряно!

Маряна. Чого тут критись? Шила в мішку не заховаєш... Хе!.. Криють ся передомною! А я хиба краща? (Хоче йти в кімнату.)

Сергій. Не йди бо! Уляна хвора.

Маряна. Хвора? Ха - ха- ха! І я хвора... Точнісінько на таку хворобу...

Сергій. Вона зараз сама вийде.

Маюяна. Коли там вона сама вийде? (Відчиняє двері і з жахом відскакує.) Ой!... Уляно!.. (Кидаєть ся в кімнату. Сергій біжить за нею, далі вибігає з кімнати.)

Сергій. Ножа! Води!.. (метушить ся. Нічого не знайшовши, знов біжить в кімнату.)

Стражник. Далжно бить что то не ладное... (Хоче встати та не може.) Нет... Сіді...

Ява XI.

(Сергій виносить на руках мертву Уляну, кладе її тіло на софу. На шиї в Уляни мотузок).

Сергій до Маряни). Біжи за лікарьом!,,, Швидче!.

Маряна. Сестрице моя! Що се ти зробила? Я зараз... (Вибігає з хати).

Сергій. Сердечна!.. Нащо замучилась? Може ще можна що вдіяти? (Розв'язує мотузок і прислухується чи жива). Вже пізно!.. Щож се робить ся? О, чом я сего не подумав?... Чом я її не ратував?.. (Плаче).

Ява XII.

(Вбігає Маряна, задихавшись).

Маряна. Тарас іде!..

Сергій. Що?! Тарас?! Невже?.. Щож робити? Накрити Уляну!

Маряна. Я винесу одіяло... (Біжить в другу кімнату, виносить одіяло, накриває Уляни труп).

Сергій. Мовчіть! Не кажіть Тарасу!..

Ява XIII.

(Входить Тарас, оброслий бородою.)

Тарас. Добрий день вам!.. Чого се ви всі так збентежені? Що тут було? Чого се тут поліція?

Сергій (притворно). Побачили з далека, що ти ідеш і дуже зраділи...

Тарас. Я не йшов, а біг... (Простягає до Сергія обійми). Здоров, Сергію!..

Сергій (здержуючи плач). Здоров!... (Обнимають ся і цілують ся.)

Тарас. А де Уляна? (Сів закашлявсь.) Ой, серце здригнуло... Як довго я її не бачив!.. Як ви, Маряно, поживаєте? (Маряна заридала). Що бо тут робить ся?

Сергій. Кажуж, що з радощів.

Тарас. Ох!.. Я не знаю чи видержить моє серце, як я побачу Уляну... Сердечна!.. Певно настрадала ся без мене?.. Все я думав про її здорове... Чи здорова вона?

Сергій. Все... Все гаразд... Ходім у садок... Вона, певно, там...

Тарас. А мені чогось так сумно... Так мені хочеть ся плакати, неначе чогось шкода!.. Ой!.. Ходім до Уляни... Вона, бідна, й не знає, яке щастє її жде.. Ні! Иди ,Сергію, сам... Помаленьку їй скажи, що мене випустили... Щоб часом від раптової радості у неї серце не перестало битись... Як прийде вхату, — лишіть нас одних... Нам треба солодко наплакатись!.. (Плаче.)

Стражник. Да гаварі ужь правду! Всьо равно не утаїш... (Плаче.)

Тарас (злякано). Що таке?!

Стражник. Начальніка, значіть, пріняла а патом угрізеніє совесті палучила...

Тарас. Що?!.. Не розумію!..

Стражник (показує на Улянин труп). Пасматрі ка туда, тагда всьо паймьош...

Тарас (зриває одіяло. Остовпенів. Жахнув ся). Мертва?! Від чого? Хто її задушив?! Ох!!.. Се ти мені купила свободу? Се ти стала жертвою злодійства? О, дракони пекельні!! Деж та справедливість?! Де чоловіче почуте?! Деж ті закони?! О, прокляте!!! (Падає. Сергій його підхвачує.)

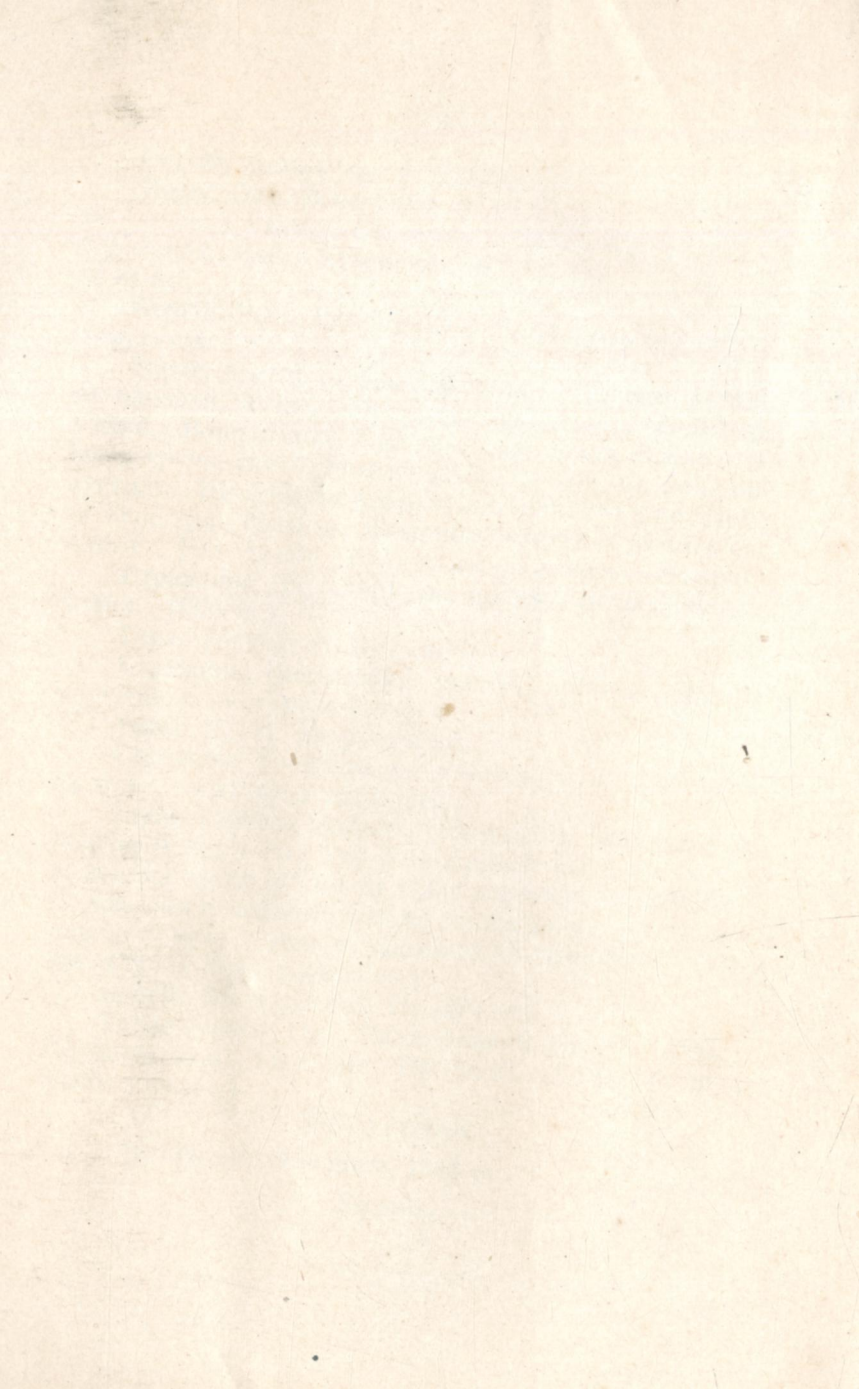
Сергій. Заспокій ся!.. Не муч ся!..

Тарас (тихо). Ох!.. Якаж болюча рана!.. Уляно!.. Дружино моя!.. Прощай!.. Прощай!.. (Падає на труп Уляни і ридає.)

Завіса спадає.

Нью-Йорк, 27 серпня, 1918 р.

Конець.



СПРАВЛЕНЄ ПОХИБОК.

Стор.	Рядок	Стоїть	Має бути.
7	2 знизу	з нають	знають
10	19 знизу	з нає	знає
13	14 знизу	Спасіби...	Спасиби...
18	2 зверху	заятягнулось	затягнулось.
26	16 зверху	гниюч	гниючи
27	17 знизу	байдужо	байдужно
28	3 знизу	2-ий чоловік	1-ий чоловік
29	8 зверху	1-ий чоловік	2-ий чоловік
30	19 знизу	прогрисивної	прогресивної
36	18 знизу	скатина	скатіна
41	5 знизу	допрстили	допустили
51	10 знизу	металика	метелика
52	11 знизу	світї	сьвітї
57	10 зверху	здвигають	здвижують
58	6 знизу	позорну	опозорену

CIRCA 1880

Year	Event	Location
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900

38064

10- 5057125

II
82.426

SURMA'S
UKRAINIAN SHOP
11 E. 7 ST. - NEW YORK
(212) 477-0729
\$1 - 0

Передрук застережений.

ВОЛОДИМИР СИРОТЕНКО

ТЕРНОВИЙ ВІНОК

або

ЖЕРТВИ ЦАРИЗМА

ДРАМА НА 4 ДІЇ.

Ціна 50 центів.

Ню Йорк — New York

1918

Ukrainian Printing and Publishing Co.
19 East Seventh Street, New York, N. Y.